

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

POLETI Z MENOJ MED BESEDE 7

Berilo za 7. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program
z nižjim izobrazbenim standardom

EMILIJA MRLAK
ALEKSANDER VALIŠER

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Emilija Mrlak
Aleksander Vališer

POLETI Z MENOJ MED BESEDE 7

Berilo za 7. razred osnovne šole

Prilagojeni izobraževalni program
z nižjim izobrazbenim standardom

Ljubljana, 2007

Emilija Mrlak
mag. Aleksander Vališer

POLETI Z MENOJ MED BESEDE 7

Berilo za 7. razred osnovne šole

Prilagojeni izobraževalni program
z nižjim izobrazbenim standardom

Strokovno pregledali	Dragica Langerholc mag. Marica Žveglič dr. Egidija Novljan
Ilustrirala	Alenka Vuk
Oblikoval	Žiga Valetič
Jezikovno pregledal	Tine Logar
Uredili	Darinka Ložar Petra Jager
Urednica založbe	Marija Lesjak Reichenberg
Prelom	Kočevski tisk Kočevje d. d.
Izvedba	Racman Audio Video Studio d. o. o.
Izdal in založil	Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Za založbo	Gregor Mohorčič
Naklada	280 izvodov
Ljubljana	2007

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je na svoji 104. seji dne 5. 7. 2007 na podlagi 25. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 115/03 – ZOVFI-UPB3) in 15. člena Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Ur. l. RS, št. 57/06) sprejel sklep št. 6130-1/2007/237 o potrditvi učbenika Poleti z menoj med besede, berila za 7. razred osnovne šole – prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom.

Učbenik je izdan s finančno podporo Ministrstva Republike Slovenije za šolstvo in šport.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821-82(075.2)

POLETI z menoj med besede 7 [Elektronski vir] : berilo za 7. razred osnovne šole : prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom / [sestavila] Emilija Mrlak, Aleksander Vališer ; [ilustrirala Alenka Vuk]. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2007

ISBN 978-961-234-598-3
1. Mrlak, Emilija
231461376

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2007

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršen koli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

Vsebina

POEZIJA

• • • str. 5 • • •

Ivan Andrejevič Krilov: VOLK IN JAGNJE	str. 6
Jean de La Fontaine: ČRIČEK IN MRAVLJA	str. 9
France Prešeren: ZDRAVLJICA	str. 11
Simon Gregorčič: SOČI	str. 14
Josip Murn: PESEM	str. 17
Oton Župančič: BARČICA	str. 18
Oton Župančič: PISMO	str. 20
France Filipič: VSE JE DRUGAČE	str. 22
Lojze Krakar: ČEŠNJA V BELEM	str. 23
Kajetan Kovič: KOČIJA	str. 25
Niko Grafenauer: ŽIVLJENJE	str. 27
Niko Grafenauer: NEBOTIČNIKI	str. 28
Bina Štampe-Žmavc: ŠOLA V NEDELJO	str. 30
Saša Vegri: KAJ VSE DIŠI	str. 32
Saša Vegri: GREGA	str. 33
Boris A. Novak: PREBESEDIMO BESEDE	str. 35
Boris A. Novak: VOGALI BESEDE HIŠA	str. 37
Miroslav Košuta: STEGNJENI PRST	str. 38

PROZA

• • • str. 41 • • •

Ljudska: AJDA IN SLOVenci	str. 42
Ljudska: VOLKODLAK	str. 44
Ljudska: KRALJ MATJAŽ	str. 46
Ljudska: PETER KLEPEC	str. 48
Eduard Petiška: DEDAL IN IKAR	str. 51
Hans Christian Andersen: CESARJEVA NOVA OBLAČILA	str. 55
Janez Trdina: VILA	str. 60
France Bevk: LUKEC IN NJEGOV ŠKOREC	str. 62
France Bevk: PASTIRCI	str. 65
Miško Kranjec: O MAMICI, KI JE POSTAJALA ČEDALJE MANJŠA – odlomek 1	str. 68
Miško Kranjec: O MAMICI, KI JE POSTAJALA ČEDALJE MANJŠA – odlomek 2	str. 71
Leopold Suhodolčan: STOPINJE PO ZRAKU	str. 74
Franjo Frančič: PRAVLJICA O NEŽNEM VELIKANU	str. 78
Franjo Frančič: KAJ JE REKLA MAMA	str. 80
Astrid Lindgren: RONJA, RAZBOJNIŠKA HČI	str. 81
Svetlana Makarovič: PAPAGAJ IN SIR	str. 83
Svetlana Makarovič: KAJ JE NAREDIL ČLOVEŠKI MLADIČ	str. 85
Sue Townsend: SKRIVNI DNEVNIK JADRANA KRta	str. 87
Vitan Mal: SREČA NA VRVICI	str. 90

DRAMATIKA

• • • str. 95 • • •

Frane Milčinski: ZVEZDICA ZASPANKA	str. 96
Boris A. Novak: V OZVEZDJU POSTELJE	str. 100

O AVTORJIH

• • • str. 105 • • •

Poezija

Ivan Andrejevič Krilov

VOLK IN JAGNJE

Je res: pred močnimi slabič je zmerom kriv,
dokazov sto in sto ti zgodovina nudi;
a z njo naj le kdo drug se trudi,
jaz pa vas basni bom učil.

K potočku jagenjiček se žejen pit odpravi;
k nesreči tamkaj se pojavi
sestradan, golten volk; plen išče mu oko.
Zagleda jagnjička in gre, da ga zadavi.
Da pa na videz vsaj ravnal bi po postavi,
zarjove: »Ti, capin, predrzen si tako,
da čisto mi kališ vodo.
Naj pijem to kalno, blatno brozgo, kaj?
Vrat ti zavijem
za to nesramnost, tolovaj!«

»Če volk presvetli mi dovoli,
naj vljudno vam priznam, da res sem pil vodo,
a niže kakor vi najmanj korakov sto.
Zaman svetlost srditi se izvoli:
ker niže sem jo pil, je nisem vam kalil.«

»Jaz torej lažem.
Predrzni ti falot, za to ti že pokažem,
in pa še to, saj res, boš tudi to tajil:
predlanskim si me tu napadel,
psoval si me, ugled mi kradel.«

»Saj sploh na svetu ni me še bilo takrat,«
mu reče jagnjiček. »Potem je bil tvoj brat.«
»Saj bratov nimam sploh«... »Pa boter ali strina
kdor koli pač od vas, ki podla ste družina.
Vi, sami, vaši psi, pastirji – sploh vi vsi
želite mi pogubo
in zmerom delate mi škodo in izgubo,
a zanje zdaj račun mi plačaš ti.«

»Sem kaj zakrivil sploh?« – »Nikar se več ne trudi,
ni časa, da bi še s preiskavo se mudil!
Ti kriv si že zato, ker lahkota me grudi.«
Tako je rekel volk in jagnjičku vrat zavil.

BASEN je izpeljana iz staroslovanske besede bajati, kar pomeni pripovedovati. Basni so napisane v obliki pesmi ali kratkega proznega besedila. V njih nastopajo živali s človeškimi lastnostmi. Na koncu vsake basni je nauk, ki bralca poučuje za življenje.

Manj znane besede:

golten – pogolten, požrešen

capin – malopriden, malovreden človek, postopač, potepuh

tolovaj – ropar

falot – prebrisanec, potepuh

postava – zakon

V razmislek:

- Povej, kako si se počutil med poslušanjem basni glede na to, da se v njej pojavlja tudi volk. Te je bilo strah?
- V življenju se pogosto dogaja, da je pravica v rokah močnejšega. Pa je res, da imajo močnejši vselej prav? Poišči primer, s katerim boš potrdil svoje stališče do te trditve. Predstaviš ga lahko ustno ali pisno.
- V basni volk, ki velja za močnejšega, poskuša uveljaviti svojo voljo nad šibkim jagenjčkom. Kaj vse mu pride prav, da bi opravičil svojo namero?
- Kdo je na koncu potegnil krajši konec, kljub temu da je bila resnica na njegovi strani?

Namig:

- V zgodbi je volk izvajal nasilje nad jagenjčkom. Si kdaj na lastni koži občutil kaj podobnega? Opiši.
- Na vsaki šoli se najde kdo, ki velja za nasilnega. Po navadi za takega učenca najprej zvedo mlajši, telesno šibki otroci, ki se jih tak »junak« rad loti. Kakšne ukrepe predlagaš, da bi se nasilje na šoli zaježilo ali celo za vedno izkoreninilo?
- Družina naj bi vsakemu otroku dajala občutek varnosti. Žal pa ni vedno tako, saj je nasilje prisotno v prenekaterem domu. Kaj bi v pismu napisal otroku, ki je zaradi nasilja doma nesrečen?

Jean de La Fontaine

ČRIČEK IN MRAVLJA

Čriček mladi, ki vesel
 vse poletje je prepel,
 se je znašel brez vsegà,
 ko sta zima, mraz prišla.
 Ne črvička in ne muhe,
 niti koščka skorje suhe.
 O svoji lakoti in bedi
 mravlji tožit gre, sosedi,
 in jo prosi, naj posodi
 kako zrno, da prebrodi
 hude čase do takrat,
 ko bo spet prišla pomlad,
 ko ji, po živalski vesti,
 dolg povrne in obresti.
 Mravlje prošnja nič ne mika,
 v tem pač ne pozna še mere,
 pa povpraša brž prošnjika:
 »Kaj počel si vroče dni?«
 »Noč in dan, kar vsepočez
 pel sem, pa nikar zamere.«
 »Pel si, to me veseli,
 zdaj pa se ravnaj na ples.«

Manj znane besede:

mikati – vzbujati pri kom veliko zanimanje, radovednost

prošnjik – prosilec

vsepočez – vsekrižem

ravnati – odpraviti se

V razmislek:

- Pojasni, kaj v basni je nate naredilo najmočnejši vtis.
- Iz pesmi izvemo za lastnosti mravlje in murna. Poišči jih in navedi tiste, ki jih sam ceniš.
- Vsebina basni se vedno navezuje na moralnost človeških dejanj in odnos posameznika do drugih. Kako bi s te plati ocenil mravljinco in črčkovno ravnanje?
- Se zdi mravlji murnovo petje potrebno in koristno? Si ti enakega mnenja kot mravlja? Pojasni svoje stališče.
- Poznaš pregovor, katerega vsebina bi se ujemala z vsebino te basni? Navedi ga in ga zapiši.

Namig:

- Pobrskaj po spominu. Verjetno se je tudi tebi že kdaj zgodilo kaj podobnega kot črčku. Zakaj ti je ta izkušnja ostala v spominu?
- Basen lahko tekoče prebereš, se je naučiš na pamet ali pa jo v obliki zgodbe poveš.
- Medsebojna pomoč – humanitarne akcije – pomoč ljudem, ki so v stiski – posojanje denarja za visoke obresti – usluga se vrača z uslugo ...; to je le nekaj pojmov, o katerih se je vredno pogovarjati. Kje in s kom se boste pogovarjali, se dogovorite na razredni uri.

Za začetek ...

- Pripravite se na poslušanje zvočnega posnetka *Zdravljice*.

France Prešeren

ZDRAVLJICA

Prijatljji! odrodíle
so trte vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srce razjasni in oko,
ki utopí
vse skrbi,
v potrlih prsih up budí!

Komú najpréd veselo
zdravljico, bratje, čmò zapét?
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinov sloveče matere!

V sovražnike 'z oblakov
rodú naj naš'ga treši grom;
prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovincov dom,
naj zdrobé
njih roké
si spone, ki jih še težé!

Edinost, sreča, sprava
 k nam naj nazaj se vrnejo;
 otrók, kar íma Slava,
 vsi naj si v róke sežejo,
 de oblast
 in z njo čast,
 ko préd, spet naša boste last!

Bog žívi vas Slovenke,
 prelepe, žlahtne rožice;
 ni take je mladenke,
 ko naše je krvi dekle;
 naj sinóv
 zarod nov
 iz vas bo strah sovražnikov!

Mladenči, zdaj se pije
 zdravljica vaša, vi naš up;
 ljubezni domačije
 noben naj vam ne usmrti strup;
 ker zdaj vas
 kakor nas,
 jo sŕčno branit kliče čas!

Živé naj vsi naródi,
 ki hrepené dočakat' dan,
 ko, koder sonce hodi,
 prepír iz svéta bo pregnan,
 ko rojak
 prost bo vsak
 ne vrag, le sosed bo mejak!

Nazadnje še, prijatlji,
 kozarce zase vzdignimo,
 ki smo zato se zbratli,
 ko dobro v srcu mislimo;
 dókaj dni
 naj živí
 vsak, kar nas dobrih je ljudi!

Manj znane besede:

potr – žalosten, obupan

zdravljica – napitnica

sloveča – slavna

očak – star, častitljiv mož

spone – okovi

edinost – složnost

žlahtne – plemenite, dragocene

mejak – prebivalec ozemlja, ki ima s kakim ozemljem skupno mejo

V razmislek:

- Povej, kakšno čustvo ti je vzbudila pesem, ko si jo zaslišal.
- *Zdravljica* je naša državna himna. Ob kakšnih priložnostih si jo slišal igrati? Kako so poslušalci izrazili spoštovanje do himne, ko so jo zaslišali? Utemelji, zakaj so jo poslušali stoje.
- Komu pesnik izkazuje vznesena čustva? V katerih delih pesmi lahko prepoznamo ljubezen do naroda in domovine?
- Politično idejo o enakosti med ljudmi lahko zasledimo v zadnjem delu pesmi. Določi, v katerih kiticah. Na internetu poišči njeno himno in jo poslušaj. Kdaj je bila v to organizacijo sprejeta Slovenija?

Namig:

- *Zdravljica* je likovna pesem. Poskusi razložiti, kaj to pomeni. Do odgovora boš lažje prišel, če eno kitico prepišeš in jo z barvico obrišeš. Kaj predstavlja obrisana podoba?
- V himno niso vključene vse kitice. Besedilo himne se nauči na pamet, pri glasbeni vzgoji pa jo zapojte.
- 8. februarja praznujemo Slovenci doma in v tujini. Kaj praznujemo?
- Opiši, kako je na vaši šoli potekala zadnja prireditev, ob praznovanju tega praznika. Če si na njej morda celo sodeloval, opiši tudi to.

Za začetek ...

- Oglej si dokumentarni film *Smaragdna reka*.

Simon Gregorčič

SOČI

Krasnà si, bistra hči planin,
 Brdkà v prirodi si lepoti,
 Ko ti prozornih globočin
 nevihte temne srd ne moti,
 Krasnà si, hči planin!
 Tvoj tek je živ in legák,
 Ko hod deklet s planine;
 In jasna si ko gorski zrak,
 In glasna si, kot spev krepak
 planinske je mladine –
 Krasnà si, hči planin!
 Rad gledam ti v valove bodre,
 valove te zeleno-modre:
 temnà zelén planinskih trav
 in vedra višnjevitost višav
 lepó se v njih je zlila;
 na rosah sinjega nebá,
 na rosah zelenih gorâ
 lepoto to si pila –
 Krasnà si, hči planin!
 Ti meni si predraga znanka!
 Ko z gorskih prišumiš dobrav,
 od doma se mi zdiš poslanka,
 nesoča mnog mi ljub pozdrav –
 Bog sprimi te tu sred planjav!...
 Kako glasno, ljubó šumljaš,
 kako čvrstó, krepkó skakljaš,
 ko sred gora še pot imaš!
 A ko pridereš na ravnine,
 zakaj te živa radost mine?
 Kaj trudno lezeš in počasi,
 zakaj so otožni tvoji glasi?
 Težkó se ločiš od hribov,
 zibelke tvojega valovanja?

(Odlomek)

Manj znane besede:

brdkà – brhka, čedna
tek – tok, pretakanje vode (po strugi)
legák – lahek, lahkoten
nesočá – ki mi neseš
sprimi – sprejmi

Nekaj manj znanih besed je razloženih, ti pa poišči razlago še za naslednje: *prirodni, globočina, srd, mnog, hod, sinji*. Pomagaj si s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika.

V razmislek:

- Pomisli, koga nagovarja pesnik v tej pesmi? Kako jo nagovarja? Kaj do nje čuti?
- Za pesem *Soči* pravimo, da je domovinska pesem. Zakaj?
- Pri branju upoštevaj ritem, ki ponazarja, kakšna je reka, ko se spušča po planinskem svetu. Poišči tudi rime.
- Ker pesniku, ki je napisal to pesem, pripada pomembno mesto v slovenski književnosti, je prav, da spoznaš tudi njegovo življenje. Kratek življenjepis najdeš v poglavju *O avtorjih*.

Namig:

- Reka Soča je zanimiva reka. Veš, kje izvira, skozi katere kraje teče in kam se izliva? Kateri športi se v zadnjem času razvijajo na tej reki?
- O zgodovini krajev ob Soči boš veliko izvedel, če boš obiskal Muzej prve svetovne vojne v Kobaridu.
- Pred nekaj leti je prebivalce Posočja doletela naravna katastrofa. Veš katera? Kako se je večina državljanov Slovenije odzvala na njihovo nesrečo?
- Pojdi na rečni breg. Če boš pozorno prisluhnil, ti bo reka šepetala svojo zgodbo. Zgodbo zaupaj sošolcem, če želiš, jo lahko tudi zapišeš.

Josip Murn

PESEM

Prelepa noč, pomladna noč
na zemlji je nocoj,
kaj bi mi noč, pretopla noč
za mano, pred menoj?

Kot v robstvu ptič bi čisti zrak,
v najdaljni kraj sveta,
odvalil mrak bi, molk težak
in žalost od srca.

Prihajajo, žalujejo
vse misli v duši tej –
za kom, zakaj žalujejo?
Ti čula, noč, si, v nič razvej!

Manj znane besede:

robstvo – suženjstvo
najdaljni – najbolj oddaljen

V razmislek:

- Kakšno čustvo izpoveduje pesnik v pesmi? Poišči besedne zveze, ki nakazujejo to otožnost.
- Kako prepoznamo otožnega človeka? Opiši ga.
- Poišči in izpiši besede, ki se rimajo.

Namig:

- Pripoveduj, kako bi spravil v dobro voljo sošolca, ki je otožen.
- Kaj spravi tebe v dobro voljo?
- Navedi, kateri dogodek v svojem življenju bi označil za najbolj žalostnega in katerega za najbolj veselega.
- Za živali, zaprte v kletkah, lahko lepo skrbimo, pa kljub temu niso vedno najbolj srečne. Veš zakaj? Zapiši nekaj stavkov na to temo.

Oton Župančič

BARČICA

Plavaj, plavaj, barčica srebrna,
po zelenem morji!
Ej, na barčici sedijo fantje,
trije fantje mladi.

Trije fantje mi pojejo pesem,
pesmico prelepo:
»Plavaj, plavaj, barčica srebrna,
po zelenem morji.

Tam za morjem, za zelenim morjem,
tam so zlata polja,
pa za polji, za poljanami
nam šumé lesovi.

Trije fantje, trije fantje mladi
nimamo domovja,
ne družine, pa domovje naše
zdaj bo onkraj morja ...«

Manj znane besede:

lesovi – gozdovi

onkraj – na drugi strani česa

V razmislek:

- Kam so te zanesle misli, ko si poslušal pesem?
- Določi književne osebe, ki se pojavljajo v pesmi. Bi lahko določil tudi prostor, kjer se pesem dogaja?
- V času pred prvo svetovno vojno so Slovenci pogosto odhajali v svet »s trebuhom za kruhom«. Povej, kaj veš o tem.
- Nekateri ljudje živijo kot izseljenci ali zdomci daleč od doma, ki ga bolj ali manj pogrešajo. Navedi, na kakšen način premagujejo domotožje.
- Mnogi izseljenci so se v svetu uveljavili in si ustvarili družine. Misliš, da se je v njihovih domovih ohranila slovenščina? Kako naša država poskrbi, da materinščina pri njih ne gre v pozabo.

Namig:

- Verjetno so bili trenutki, ko si sam pogrešal dom in domače. Opiši to svojo izkušnjo.
- Če bi se moral preseliti, kateri del sveta bi si izbral za novi dom? Utemelji zakaj.
- Povej, kako bi si želel, da bi te sprejeli domačini v novem kraju?

Oton Župančič

PISMO

Prišlo je pismo iz daljne dežele,
 iz daljne dežele, iz tujega kraja,
 iz tujega kraja, od zamorskega kralja,
 belo pismo, črn pečat.

Kakšno je dano v tem pismu povelje?
 Kakšno povelje, kakšni ukazi?
 Kaj li nam hoče, kaj li velewa?
 Pojdimo, pojdimo pisma brat!

»To je povelje zamorskega kralja:
 Vi neugnani vsi Cicibani
 morate biti hitro zaspani,
 kakor bi trenil, morate spat!«

Manj znane besede:

zamorski – črnski

neugnan – tisti, ki se ne da obvladati

V razmislek:

- Povej, od kod je prispelo pismo in kaj veleva.
- Sodiš med tiste otroke, ki se zvečer težko odpravijo v posteljo?
- Zakaj starši vztrajajo na dovolj dolgem spancu? Kdaj pa pri tej zahtevi popustijo?
- Se strinjaš s trditvijo, da lažje najdemo rešitev za kak problem, če stvar prespimo?

Namig:

- Nekateri otroci brez uspavanke težko zaspijo. Skušaj se spomniti uspavanke, ki so jo peli tebi. Zapiši jo. Če se je ne spomniš, prosi za pomoč starše.
- Poskušaj napisati svojo uspavanko in jo predstavi sošolcem.
- Še pred nekaj leti so si ljudje bolj pogosto pisali pisma, kot to počno danes. Povej, na kakšen način pa si dopisujemo danes.

France Filipič

VSE JE DRUGAČE

Sonce pa ni sonce,
sonce je kolač,
a naokrog oblaki
so sami medenjaki.

Veter pa ni veter,
veter je orač,
dalja svetlogriva
je njegova njiva.

Mesec pa ni mesec,
mesec je stiskač,
zlate zvezde šteje,
revežem se smeje.

Manj znane besede:

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika poišči razlago za naslednje besede: *medenjak*, *griva*, *stiskač*. Besede nato uporabi v novih stavkih in jih zapiši.

V razmislek:

- Meniš, da je pesniški jezik v tej pesmi bogat ali reven? Pojasni.
- V pesmi poskusi razlikovati, katera dogajanja sodijo v realni in katera v domišljjski svet. Ugotovitve vpiši v preglednico.
- V poglavju *O avtorjih* izveš, da je France Filipič pisal tudi pravljice. Odloči se za eno izmed njih, poišči jo v knjižnici in jo preberi.

Namig:

- Verjetno ste se že srečali z besedami, ob katerih ste se spomnili na nekaj novega, drugega. Učeno se temu reče asociacija na ... V razredu se poskusite v igri asociacij. Odkrijte, kdo je v tem najboljši.

Lojze Krakar

ČEŠNJA V BELEM

Spet se v našem vrtu
češnja preoblači,
z dežjem se umiva,
z vetrom se krtači,

a pomlad ji takšno
lepo krilo šiva,
da je prav zaresno
hčerka nevoščljiva.

Kdo je, se sprašuje,
dal ji tole krilo,
kje so zanj kupili
takšno lepo svilo,

ali se je sama
naučila tkati,
ali pa nemara
so doma bogati?

Gleda in modruje:
vem, pomlad je mama;
tudi moja včasih
zame šiva sama,

ampak kdo je očka?
Očka? Tam v sinjini
nad gorami sonce
žvenketa s cekini ...

Manj znane besede:

sinjina – nebo svetlo modre barve

žvenketati – dajati ostre, višje glasove zlasti pri udarcu ob kaj trdega

cekin – zlat kovanec, zlatnik

V razmislek:

- Povej, kakšen vtis je nate naredila pesem.
PRISPODOBA je prikaz, ponazoritev bistvene značilnosti nečesa s stvarjo, ki ima podobne lastnosti. Pesniška svoboda dovoljuje pesniku uporabo prispodob. S pozornim branjem jih boš v pesmi laže zasledil in znal pojasniti.
- So ljudje, ki za nakup obleke porabijo veliko denarja. Imaš o tem svoje mnenje? Bi takega človeka označil kot skromnega ali kot nečimrnega?

Namig:

- Lahko si slikar, ki pesnikove besede spreminja v likovno podobo.
- Predstavlja si, da imaš kup denarja. Bi se tvoja zunanja podoba kaj spremenila?
- Vsebino prve kitice prikaži s pantomimo. Izberite najbolj domiselnega »igralca«.

Kajetan Kovič

KOČIJA

Štiri urne bele miške
in za njimi štiri mačke
in za njimi štirje psi –
vsi na uzdi in v komatih,
s podkovanimi podplati
se po ulicah podijo
in prevažajo kočijo.

Strašno zmedo so storili.
Skoz rdečo luč vozili,
prevrnili policaja,
povozili dva tramvaja,
bolhi eno nogo strli
in še slona bi podrli –
rešil se je le za las
s skokom na zeleni pas!

Štiri miške, štiri mačke
in za njimi štirje psi –
in za njimi vsi gasilci
in za njimi vsi rešilci
in za njimi vsi šoferji
in za njimi kondukerji
in za celo to vrtavko
tudi policaj s piščalko!

Kdo ve kam bi pridrveli,
 če se ne bi v most zadeli!
 Odletela so kolesa
 in popokala ojesa,
 vprega je na dvoje šla.
 Miške so se v luknjo skrile,
 mačke so čez plot skočile,
 štirje potepuški psi
 pa so se potepat šli.

A gasilci in rešilci
 in šoferji s kondukterji
 in seveda policaj
 so začudeno obstali,
 nekaj časa modrovali,
 zraven strašno se potili
 in zato v en glas sklenili:
 Naj se služba gre solit! –
 in odšli so pivo pit.

Manj znane besede:

uzda – oprema iz jermenov, ki se da konju na glavo, da se lahko vodi
komat – z žimo podložena vprežna oprema, ki se da živali na vrat, navadno za konja
konduker – sprevodnik, uslužbenec, ki pregleduje ali prodaja vozovnice na vlaku ali avtobusu
oje – drog na sprednjem delu voza, pluga, ob katerega se vprega žival

V razmislek:

- Si med poslušanjem pesmi zasledil kaj takega, kar se ti zdi smešno?
- V kočijo so spredaj vprežene miši, za njimi so mačke, tem pa sledijo še psi. Veš, zakaj so živali tako razvrščene?
- Kaj vse se jim je pripetilo na njihovi poti?
- Določi, ali je pesem hitra ali počasna.
- Skušaj jo prebrati s tako hitrostjo, kot jo je imela kočija skozi pesem. Kaj si pri takem branju opazil?

Namig:

- Izberi glasbo, ob kateri se boš naučil plesati polko.
- Si kdaj opazoval hojo ljudi? Ponazoriš jo lahko z upočasnjenimi gibi.
- Kako si razlagaš pregovor »Počasi se daleč pride«?
- Po naših cestah se podi veliko brezvestnih voznikov. Kako se pogosto konča njihova vožnja? Je v dnevnem časopisu, ki ga berete pri vas doma, kak dokaz za to?

Za začetek ...

- Napiši nekaj besed, ki ti pridejo na misel ob naslovu naslednje pesmi.

Niko Grafenauer

ŽIVLJENJE

Življenje tako živi,
da ga je zmerom manj.
Kot pesek med prsti polzi
dan na dan.

Življenje ne more živeti
tako, da stoji.
Najmanj, kar mora početi,
je to, da na nitki visi.

Življenje se včasih drži
veselo na smeh,
a včasih le stežka taji
solze v očeh.

Najlepše je, ko se razsipa
z žarom na vse strani
in vse do poslednjega hipa
z visokim plamenom gori.

Manj znane besede:

polzeti – počasi drseti

Če najdeš še kakšno manj znano besedo, poišči razlago zanjo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika.

V razmislek:

- Življenje se kaže v najrazličnejših oblikah. Katere so tiste, ki si jih želiš, in pred katerimi te je strah?
- Kdaj rečemo, da življenje visi na nitki?
- Za nekatere ljudi lahko trdimo, da imajo »bogato« življenje. Poznaš koga, za katerega lahko to rečeš?

Namig:

- Je čas rojstva in čas smrti – vmes je življenje. Svoja razmišljanja na to temo predstavi na tebi najbližji način.
- Predstavi svoje otroštvo ali otroštvo katerega od tvojih družinskih članov.
- Življenje ljudi nekoč se od današnjega močno razlikuje. Lahko narediš primerjavo. Razlike predstavi v besedi ali sliki.

Niko Grafenauer

NEBOTIČNIKI

Vsi nebotičniki na svetu,
slavni in tudi manj slavni,
so sešli se na posvetu
na najvišji ravni.

Čeprav so od daleč pripotovali
in so bili nekateri že v letih
so na posvetu kar stali,
ker nebotičniki sploh ne znajo sedeti.

V razpravi so reševali vprašanje,
kateri med njimi so najbolj postavni,
kakšno je v svetu nebotičniško stanje
in kdo od njih je pravzaprav glavni.

Telefoni so v teh nebotičnih razpravah
križem kražem zvonili
po nebotičniških glavah.
Nebotičniki so med sabo le telefonično govorili.

Na koncu nebotičnikovanja
so umaknili z dnevnega reda
vsa druga vprašanja,
le še o tem, kdo je glavni, je tekla beseda.

Potem so sklenili, da naj bo ta,
ki se bo upal za nebotičniško slavo
skočiti v modrino neba
na glavo!

Manj znane besede:

posvet – strokovni pogovor o kaki stvari

rešetati – vsestransko preučevati, obravnavati

V razmislek:

- Predstavljaš si, da si na vrhu nebotičnika. Kaj doživljaš?
- O čem govori pesnik?
- Da so nebotičniki visoke stavbe, pove že njihovo ime. Ali lahko to trditev pojasniš?
- Navedi, katere človeške lastnosti so v pesmi pripisane nebotičnikom. Kaj ti pomeni o tekmovalnosti?
- Pojasni, zakaj so nebotičnike sploh začeli graditi.
- Primerjaj dobre in slabe strani bivanja v tovrstnih zgradbah. Ugotovi, katerih je več.

Namig:

- Na vseh celinah sveta imajo velika mesta svoje znane nebotičnike. Na internetu poišči slike najvišjih stavb na svetu.
- V našem glavnem mestu je nebotičnik, ki mu vsi pravijo Nebotičnik. Razišči njegovo zgodovino. Glasbena skupina Bele vrane prepeva o njem znano pesem. Če ti bo všeč, se jo nauči zapeti.

Bina Štampe-Žmavc

ŠOLA V NEDELJO

Šola v nedeljo
z vsemi razredi počiva.
Privošči si kopel blage tišine
in v njej prav po nedeljsko uživa.

Neslišno drsa z nedeljskimi copati,
zaupno šepetaje za zaprtimi vrati,
s šolskim zvoncem je dobrotljiva
in ga pusti nedeljsko spati.

Šola v nedeljo uči se ne zase,
le zase kuha juho in klobase,
sama sebe povabi na čaj
in sama se vpiše v plavalni tečaj.

Šola v nedeljo
nedeljsko brezdelje obliva.
V ponedeljek odpre vsa vrata –
spočita, na novo umita in radoživa.

Manj znane besede:

dobrotljiv – tisti, ki rad deli, izkazuje dobroto

brezdelje – stanje brez dela

radoživ – tisti, ki rad živi, uživa

V razmislek:

- Te ob besedi šola zmrazi ali razveseli? Utemelji.
- Zakaj za nekatere učence velja, da je šola njihov drugi dom?
- Kdaj rečemo, da je neka šola »dobra šola«?
- Za vsako šolo je značilen določen šolski red. Predstavi vašega.
- Katere dejavnosti, poleg pouka, določajo šolski utrip?

Namig:

- Za eno šolsko uro ali šolski dan lahko z učitelji zamenjate vloge. Ti boš spoznal, kako je, če si učitelj, on pa se bo ponovno spomnil, kako je biti učenec.
- Če bi imel možnost, kakšna bi bila šola po tvoji meri?
- Poleg učencev in učiteljev so osebe, brez katerih ne bi bilo prave šole. Z eno od njih opravi pogovor in ga posnemi.

Saša Vegri

KAJ VSE DIŠI

Kaj vse diši?

Diši polenta,
 kadar se kuha,
 diši tudi juha,
 diši tudi mama,
 diši tudi sestra,
 ki pred zrcalom stoji
 čisto sama.

Diši tudi očka?

O ne, očka smrdi.
 To pa že ne,
 očka fino
 po tobaku diši?

Kaj najlepše diši?

Meni dišiš
 najlepše ti.

Manj znane besede:

zrcalo – ogledalo

V razmislek:

- Dišave so prijetne in neprijetne.
Kaj je tisto, kar tebi najbolj diši? Je tudi kaj, kar ti smrdi?
- V pesmi poišči in izpiši besede, ki dišijo. Uporabi jih v svojih povedih.
- Pomisli, kako poskrbiš za to, da dišiš.
- Pogosto slišimo ljudi reči, da nekomu »delo smrdi«. Veš kaj o tem?
- Si morda ti kdaj opravil v šoli kako delo, ki ti ni dišalo?

Namig:

- Kaj so dišavnice? Kje rastejo?
- So dnevi v letu, ko iz naših kuhinj še posebno lepo zadiši. Povej nekaj o tem.
- Če imaš rad zimo, ti je verjetno znan izraz, da v zraku diši po snegu. Opiši ga.

Saša Vegri

GREGA

Gregor
kar na slamici
vesla po Ljubljani,
kmalu
bi v tem
lahkem plovilu
priplul
do Rta Dobre nade.
Seveda če
če bi ga pri tem
ne motile
razne Špele, Darje in Nade.
V glavnem
pa goji
Gregor, Gregorij
cel kup teorij,
iz matematike
in zgodovine.
Vedno
posodablja
praštevila
in iz stoletja
v stoletje
prestavlja
faraone,
medtem
ko je makarone.

Pripis:

Praded, ki so mu vseč mali modrijani,
kar sebi v brk govori:
»Takle poba se ne rodi
vsake tri dni.«

Manj znane besede:

plovilo – vodno vozilo
faraon – vladar v starem Egiptu
modrijan – mislec, modrec

V razmislek:

- Določi glavno in stransko književno osebo.
- Povej, kakšno mnenje ima dedek o Gregorju.
- Grega se ukvarja z mnogimi stvarmi. Kdo ga pri njegovih dejanjih moti?
- Razmisli, kaj imajo skupnega radovednež, raziskovalec in inovator. Pomagaj si s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika.
- S pomočjo interneta poišči opise za človeka najbolj pomembnih odkritij. Katero odkritje se zdi tebi najpomembnejše?
- Vsak od nas ima v sebi nekaj raziskovalnega duha. Katera še neraziskana področja tebe najbolj privlačijo?

Namig:

- V videoteki poišči film o človeku, ki je odkril Ameriko. Predstavi ga sošolcem.
- Na koncu berila preberi življenjepis Saše Vegri. Ugotovil boš, da to ni njeno pravo ime. Katero je pravo?
- Zakaj se nekateri avtorji predstavljajo z umetniškim imenom ali psevdonimom? Poznaš še koga?

Boris A. Novak

PREBESEDIMO BESEDE

Na svetu je veliko veliko ljudi
in veliko veliko besed.

In kakor je na svetu preveč odraslih ljudi,
tako je tudi preveč odraslih besed.

Kajti, te odrasle, stare besede
so blede kot krede
in dolgočasne kot grde sosede!

Stare besede ne pojejo.
Stare besede le papir jejo.

Tako stara beseda budilka sploh ne zvoni.
In stara beseda medved sploh ne je meda.
Stara beseda policaj pa namesto palice
v roki drži – polico!

Zato se razbesnimo in prebesedimo besede!

Poiščimo kakšne skrite, nezaslišane – ,
odkrijmo kakšne neznane – –,
ustvarimo kakšne – – –,
skujmo – – – –,
izmislimo si kakšne nove besede!

Budilko prebesedimo v – zzzbudilko!
Medveda preimenujmo v – medjeda!
Policaja pa prekrstimo v – palicaja!

In glej, čudež!

Popravljen beseda zzzbudilka zzzvoni kot zzzmešana!
Požrešna beseda za medjeda je sklede in sklede meda!
Postavni besedi palicaj pa ob pasu res visi – palica!

Te prebesedene besede pojejo, pojejo!

Kajti, otroštvo besed
je rožnato kot sen
in kratkočasno kot pesem!

V razmislek:

- Ti je bila pesem všeč? Odgovor utemelji.
- Oblika pesmi *Prebesedimo besede* je drugačna, kot si je vaju pri »običajnih« pesmih. V čem so razlike?
- Pesnik omenja odrasle, stare besede, ki imajo določene značilnosti. Kakšne? Katere besede so to?
- Ker stare besede ne pojejo, je treba z njimi nekaj narediti. Kaj?

Namig:

- Poigraj se z besedami. Poišči tiste, ki imajo drug pomen, če jih prebereš od leve proti desni, in drugega, če jih prebereš obratno, npr. KRT – TRK. So tudi take, ki se enako berejo naprej in nazaj.
- Da ne pozabiš na rime, jih nekaj poišči, nato pa jih uporabi v svojem besedilu.

Boris A. Novak

VOGALI BESEDE HIŠA

hiša ima 4 vogale:

H		I
Š	in	A

V razmislek:

- Zgradba te pesmi je nenavadna. V čem se razlikuje od običajne pesmi?
- Kljub temu da je vsaka pesem drugačna, imajo pesmi glede na temo, o kateri govorijo, nekaj skupnega. Kaj je skupnega likovnim pesmim?
- Pesniška svoboda in domišljija omogočata pesniku, da si ustvari svoj svet in uporablja pesniški jezik. Bodi pesnik. Kako bi postavil vogale besedi ZVEZDA?

Namig:

- Vsaka naša geografska pokrajina ima svojo tipično vrsto hiše. Poišči slikovno gradivo in hiše opiši.
- Verjetno si že slišal koga reči, da »ženska podpira pri hiši tri vogale«. Pojasni pomen.
- Izberi si način, na katerega boš v razredu predstavil zgodovino hiše, v kateri živiš.

Za začetek ...

- Trst je že od nekdaj pomembno trgovsko središče. K temu je pripomogla njegova lega. Trst (Trieste) najprej poišči na zemljevidu, na internetu pa še nekaj podatkov in slik o mestnih znamenitostih.

Miroslav Košuta

STEGNJENI PRST

Po kaj neki gremo,
še niti ne vemo,
a stegnjeni prst
kaže v Trst.

Na voglih, na vratih,
na tablah, plakatih
stegnjeni prst
kaže v Trst.

Ko prideš v križišče
in smernice iščeš,
stegnjeni prst
kaže v Trst.

To bojo veseli
trgovci debeli,
to bojo žareli,
ko bojo šteli,

saj kačasta vrsta
se vije do Trsta
od leve, od desne,
od vsakega prsta.

Manj znane besede:

smernica – kažipot

V razmislek:

- V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo naše življenje drugače organizirano. Več boš zvedel, če o tem povprašaš domače.
- Po kaj so ljudje pred leti množično hodili v Trst? Zakaj? So se te navade ohranile? Kaj danes kupujemo v tujini?
- Nakupovalna mrzlica in potrošniška družba sta dva izraza, ki se v današnjem času pogosto slišita. Kje si ju ti slišal in kako si ju razlagaš?

Namig:

- Opiši nakupovalne navade tvoje družine, kaj, kdaj, kje ... nakupujete?
- V naših nabiralnikih se vsak dan znajde veliko reklam, ki vabijo k nakupu. Kako se v tvoji družini odzovete nanje?
- Verjetno si že kdaj kupoval na kaki posezonski razprodaji. Se še spominjaš ozračja, ki je vladalo v trgovini?

Proza

Ljudska

AJDA IN SLOVENCİ

Naši očetje so stanovali nekdam v vzhodnih deželah, tam, kjer sije in greje sonce leto in dan, kjer je zlata obilno in bogastva brez mere. Sčasoma pa so se ljudje v tistih krajih dočuda pomnožili in naši očetje so se napodili iskat drugih selišč: zapustili so kraj obilne sreče, rajši ko da bi se bili rvali in pobijali; zakaj ljubili so mir. Popotnim je dala boginja, ki jih je ljubila, zavoljo miroljubnosti zrno, rekoč: »Koder koli boste potovali, vsadite zrno to! Kjer ozeleni in zraste, tam ostanite! Ako pa ne ozeleni v dnevih treh, ga izkoplajte in pomaknite se dalje!« Nikjer ni ozelenelo zrno: ne na bregu Črnega morja, ne po planjavah poljskih, ne po gorah nemških, le v zemlji slovenski je ozelenelo in se belo razcvetelo ter prineslo sad, prijeten in obilno koristen. In še dandanes seje Slovenec ajdo. Če jo suša pritisne ali slana popari, je slaba za slovenskega kmeta.

Manj znane besede:

Če si med branjem naletel na manj znane besede, jih izpiši in jim s pomočjo Slovarja slovenskega knjižnega jezika poišči razlago.

V razmislek:

- S kakšnimi občutki si poslušal zgodbo iz davnih časov?
- Kaj opisuje prebrana zgodba?
- Ugotovi, kje je bila pradomovina Slovanov? Kje vse so poskušali najti nov dom? Kje so se ustalili?
- Ajda je rastlina. Povej, kaj veš o njej.
- Slovani so verovali v svoje bogove in boginje. Poišči njihova imena in pojasni njih pomen.

Namig:

- Ajdo še vedno uporabljamo. Za kaj se uporablja?
- V kuharski knjigi poišči recept za pripravo ajdovih žgancev in jih pripravite v šolski kuhinji.
- Narodna pesem Po Koroškem, po Kranjskem poje o ajdi. Nauči se jo zapeti.

Ljudska
VOLKODLAK

Zimske večere smo sestre predle, oče, ki so bili dober star mož in so veliko skusili v svojem življenju, so nam pa kaj pripovedovali, bodisi kakšne storije ali pa kar so sami res prebili na svetu. Ko mi je neki večer brat nagajal, obregnila sem se vanj: »Oh, ti grdi volkodlak, ti!« Oče so me posvarili ter so dejali: »Franica, da mi nikoli več kaj takega ne rečeš! Ti še ne veš, kaj je to volkodlak. Volkodlak je pol volka, pol človeka. Kdor je od rojstva volkodlak, tisti je v dolnjem koncu volk, kdor je pa zaklet, tisti pa v gornjem kraju!« Potlej so nam tole pripovedovali:

Nekoč sem šel s konji po vino na Hrvaško; z menoj je bil neki Bukovčan, ki je vozil »suho robo«. Po poti sva se menila – kakor imajo vozniki navado – kaj je kdo izmed naju pri vožnji že hudega skusil ali čudnega videl. Ko prideva globoko dol v Hrvate in se tako meniva, reče mi Bukovčan: »Glej, France, kadar hodim po tem samotnem kraju, vselej mi je tako strašno dolgčas, ker me je nekoč tukaj spremljala taka zverina. Kar tako je prišlo k meni pol volka, pol človeka, pa me je ves čas spremljalo ponoči in podnevi. Pri kateri gostilni sem se ustavil, ustavil se je tudi on; jaz sem šel noter pit, on je ostal zunaj pri konjih; jaz sem se bal, da ne bi konj kaj poškodoval. Tako me je spremljalo do doma. Ko pridem domov, rečem ženi: »Jezus, komaj živ sem prišel domov. Taka zverina me je spremljala, pol volka, pol človeka.« Hočem se skozi okno ozreti, pa ga spet zagledam. »Poglej no,« pravim ženi, »a še skoz okno gleda!« Potlej pa je rekla ona: »Béži, béži, gotovo kaj potrebuje.« Pa je šla in odrezala kos kruha ter mu ga vrgla skoz okno: »Na, jej v imenu božjem, kar potrebuješ, da bi bil rešen!«

Potlej se ji je prišel v hišo zahvalit: »Srečna ti in tisti, ki te je naučil. Glej, že toliko in toliko voznikov in tovornikov sem spremil, a nobeden mi ni tega storil, da bi me rešil. Bili smo trije bratje, pa so nas mati zakleli. Prosili smo jih kruha, ko so ga ravno iz peči jemali; ko smo jih kruha prosili, rekli

so mati: »Nate, hudičevi volkodlaki, požrite da boste siti!« Pa smo se précej tisti trenutek v volkodlake izprevrgli ter se v gozd razšli. Bili smo trije bratje, no, jaz sem zdaj rešen, onadva pa sta bogvekam šla in če sta že rešena ali ne. Ko smo se razšli, bili smo še mladi, zdaj sem pa že siv.« Moj oče so bili dobro stari, ko so nam to pripovedovali; umrli so pred tremi leti, imeli pa so osem-deset let.

BAJKA je pripoved o poganskih bogovih in drugih bajeslovnih bitjih. Bajke razlagajo nastanek nekaterih naravnih pojavov (nastanek noči in dneva, blisk, grmenje ...).

Manj znane besede:

obregnuti se – nejevoljno, zadirčno odgovoriti

izprevrgli – spremenili

tovornik – kdor se ukvarja s prenašanjem, prevažanjem blaga s tovarno živino

V razmislek:

- Kako si se počutil ob poslušanju zgodbe? Kako bi se ti odzval, če bi srečal volkodlaka?
- Ljudje so si nekoč krajšali dolge zimske večere na drugačen način kot danes. Naredi primerjavo.
- Kaj misliš, kako so si v davnih časih razlagali pojave, ki jih niso znali razložiti z naravnimi zakoni?
- Verovali so v nadnaravna bitja, s katerimi si se ti srečal v bajkah in pravljicah, ki si jih bral. Spomni se jih in jih nekaj naštej in opiši.
- Onikanje staršev je bila ena od oblik, s katero so otroci izražali do njih svoje veliko spoštovanje. Kaj pa danes?

Namig:

- V besedilu si opazil nekaj starih izrazov in besednih zvez. Poišči jih in jih zamenjaj s tistimi, ki so danes v rabi.
- Predstavljaš si volkodlaka in ga pri likovni vzgoji oblikuj iz gline.
- Sošolcem predstavi pravljico, pri poslušanju katere ti je bilo tesno pri srcu, ko si bil majhen.

Za začetek ...

- Peca, najvišja gora vzhodnih Karavank, že stoletja buri domišljijo Korošcev. Ljudje verjamejo, da v votlini te gore spi kralj Matjaž, s katerim je povezanih največ zgodb. Ena od njih je tudi naslednja.

Ljudska **KRALJ MATJAŽ**

Kralj Matjaž je bil dober kralj. Dal je same zlate kovati. Drugega denarja sploh niso poznali. Zato so bili takrat zares zlati časi. Pod košatimi lipami so naši očaki vsak dan rajali in v svetle kozarce natakali rujno vince.

Bil je kralj Matjaž slovenski kralj, naše gore list. Izbralo si ga je ljudstvo na Gosposvetskem polju in v starem Krnskem gradu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila grajska vrata odprta in vsak revež si je lahko izprosil milosti in pravice.

Ker pa je bil kralj bogat vladar, so mu drugi kralji zavidali. Nekoč je iz onega kraja, kjer sonce zahaja, prišlo toliko sovražnikov nad Matjaža kot gosenic na repišče. V krvavem boju so pokončali njegovo vojsko do sto zvestih junakov. Ker pa je bil pravičen kralj, ni bil ubit, ampak ko ga je na begu sovražnik že mislil zajeti, se je odprla skala v Rečicah, do katerih je pobegnil, in ga skrila pred sovražnikom. Tam sedaj počiva s svojimi junaki in kadar mu bo brada zrasla devetkrat okoli mize, ga bo gora dala nazaj, da bo srečno vladal slovenskemu rodu.

Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Pri Rečicah je bil kovač in ta je na gori iskal glogovega ročnika za kladivo, pa je našel duplo, skozi katero je prišel v hipu v prečuden svet. Kralja Matjaža je videl pri okrogli kamniti mizi sedeti in dremati.

Na mizi je ležala debela mošnja zlatov. Kovač jo je vzel in je bil odtlej bogat mož.

Zlasti na starega leta dan se to duplo lahko vidi.

Manj znane besede:

Kralj Matjaž – ogrski kralj Matija Korvin (1458–1490), ki se je zmagovito bojeval s Turki; bil je znan zaradi svoje skrbi do kmetov, ki jih je branil

Gosposvetsko polje – dolina ob reki Glini, severno od Celovca, z znamenitim vojvodskim stolom, kjer so ustoličevali slovenske vojvode

Krnski grad – leži na južnem delu Gosposvetskega polja

izprositi – s prošnjo priti do česa

repišče – njiva, na kateri raste repa

izvoljeni – izbrani

glog – trnat grm ali drevo

ročnik – držaj, ročaj

zlati – zlatniki

V razmislek:

- Kdo je avtor pripovedi? Kaj pomeni oznaka *ljudska*? Kako so se te zgodbe širile?
- Če bi pogledal na zgodovinski trak, v katero časovno obdobje bi umestil zgodbo?
- Kdo je v tem času ogrožal življenje slovenskega kmeta? Od kod je prišel sovražnik?
- Kako so se kmetje organizirali v boju proti Turkom?
- V besedilu poišči tisti del, ki opisuje čudežno rešitev zapleta.

Namig:

- Po Sloveniji je ohranjenih kar nekaj taborov, ki spominjajo na turške vpade. Če je možno, obišči tistega, ki je najbližji tvojemu domu.
- Kljub temu da Turčija ni ravno naša sosedka, imamo Slovenci z njo določene povezave. Kakšne?
- Z domišljijo lahko odpotuješ v zgodovino. V katero obdobje bi rad šel in kaj bi tam doživel? Pripravi govorni nastop.

Ljudska
PETER KLEPEC

Peter Klepec je bil doma v Čabru. Ker je bil šibkega in slabotnega telesa, so mu poredni tovariši pogostoma nagajali. To mu je težko delo in želel je, da bi bil močnejši od njih, tako močan, da bi bil vsakemu kos.

Ko je nekega dne pasel ovce na zeleni grivi, je povzdignil oči k nebu ter molil in prosil boga, da bi mu dal moč zoper hudobne tovariše. Še preden je odmolil, je slišal glas: »Peter, moč ti je dana, primi za grm in izderi ga!« Peter je prijel za grm in ga izdrl s korenino vred. In spet je čul glas: »Peter, primi za brezo in izderi jo!« Peter je veselo zgrabil brezo in breza je šla iz tal kakor izpodjedeno žito. In tretjič se je čul glas: »Peter izderi hojo!« Peter je poslušal in stara, debela hoja je ležala pred njim kakor slamnata bilka.

Za pridobljeno moč je bil Peter bogu zelo hvaležen. Njegovi tovariši, ki so ga poprej zaničevali, so se ga odtlej bali in mu niso več nagajali. Zdaj bi se bil lahko maščeval nad njimi, a ker je bil usmiljenega srca, jim je odpustil vse žalitve in ni storil nikomur nič žalega.

Peter je doraščal in z njim je rasla tudi njegova moč.

Prihajali so hudi časi. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad kristjane. Cesar mu je šel nasproti in bi ga bil rad pregovoril ter odvrnil hudo vojsko. A zaman. Ošabni Turek se ni vdal lepim besedam; vendar toliko je odnehal: če cesar noče velike vojske, naj bi se posamično udarila dva, en Turek in en cesarski. Imel pa je turški sultan grozovitega orjaka v vojski; na tega se je zanašal.

Po vseh svojih deželah je poslal cesar pisma in iskal človeka, ki bi se šel merit s Turkom. Prišel je že večer pred dnem, napovedanim za boj. Cesar je bil v veliki zadregi. Zamišljen je sedel v svoji sobi in ni vedel, kako bi si pomagal.

Kar vstopi preprosto oblečen mladenič. Boječe se približa cesarju in mu reče: »Dovolite, svetli cesar, da govorim z vami! Peter Klepec sem, iz Čabra, in prišel sem semkaj, da se poskusim s turškim orjakom; če bog da in sreča junaška, rešim vas in svojo lepo domovino.« Toda cesar se je bridko zasmel in zmajal z glavo, češ tako mlad in tako šibak mladenič, kakor je bil Klepec na videz, kako bi ta premagal orjaškega Turčina! Povpraševal ga je dalje in vrli junak mu je dobro odgovarjal. Peter mu je tudi povedal, da je močan in kako je dobil svojo čudežno moč. Cesar ga je bil vesel in ga povabil k večerji.

Pri večerji so se cesarski služabniki bornemu mladeniču posmehovali in niso mogli verjet, da bi bil kaj junaški, a še manj, da bi šel nad turškega orjaka. Prinesli so mu konjsko podkev in mu rekli, naj jo zlomi, če je res tako močan, da si upa nad Turka. Klepec pa jim je velel, naj prineso sedem novih podkev; ko jih je prijel, je zdrobil vse v eni roki kakor kos kruha.

Ko so zjutraj zarana v turškem taboru zvedeli, da je cesar dobil bojevnika, je šel turški borilec brž svojemu nasprotniku nasproti. Sešla sta se na planjavi blizu turškega tabora. Ko je Turek mladega Klepca ugledal, se mu je zaničljivo zasmel. »Dobro jutro, oče!« mu je rekel Klepec in mu ponudil desnico. Turek je segel Klepcu rahlo v roko; Klepec je prijel za Turkovo desnico in mu jo odtrgal. Turek je zatulil in udaril Klepca z drugo roko. Toda urni Klepec se mu je umaknil in prvi počil Turka. Turek se je zvrnil pa ni vstal več.

Ko je sultan videl, da je premagan, je ukazal vojakom, naj potolčejo Klepca. A Klepec je izdrl bližnje drevo pa je opletal in treskal po Turkih ter jih pometal kakor smeti po planjavi. Pobil je vse, kar mu jih ni zbežalo.

Tako je mogočni Klepec naklepal Turke na tešče zjutraj zarana. In Turki od tistega časa niso več prišli na slovensko zemljo.

Manj znane besede:

hoja – jelka, iglasto drevo

odtlej – od takrat naprej

ošaben – tak, ki ima pretirano dobro mnenje o sebi in kaže zaničevanje do drugih

zadrega – položaj, ko je komu nerodno in ne ve, kaj bi storil

boren – reven, siromašen

sultan – turški vladar

naklepáti – natolči

naklépati – pripravljati, navadno kaj slabega

V razmislek:

- Določite glavne in stranske književne osebe. Katera izmed njih je nate naredila najmočnejši vtis?
- Kateremu ljudskemu junaku, ki ste ga že spoznali, je Peter Klepec zelo podoben? Kaj imata skupnega?
- Za kaj sta oba junaka izkoristila svojo telesno moč?
- Po čem vemo, da je zgodba zgodovinska pripovedka?
- Zgodbe, kot je Peter Klepec, so se ohranile prek ustnega izročila. Razloži, kaj to pomeni, in poišči še kak primer. Nekaj o tem lahko prebereš tudi v poglavju *O avtorjih*.

Namig:

- Kdaj, v kakšnih razmerah pride domoljubje najbolj do izraza? Pomisli na vojne čase ...
- Igranje himne na športnih prireditvah vzbudi pri ljudeh določene občutke. Povej, kaj pri tem občutiš ti?
- Meniš, da bi v današnjem času potrebovali kakega od zgornjih junakov?

Eduard Petiška
DEDAL IN IKAR

V starih in prastarih časih ni bilo ne v Atenah ne v vsej Grčiji večjega umetnika od Dedala. Bil je stavbenik in kipar, ki je znal čudovito obdelovati kovino in les. Kdorkoli je videl njegove stavbe, se je spraševal, ali jih je ustvarila človeška ali božja roka. In njegovi kipi so bili takšni, kot bi resnično živeli.

Dedal je imel mnogo učencev in iz najimenitnejših atenskih družin. Toda najpametnejši med njegovimi učenci ni imel plemenitih in vplivnih staršev. Najbolj nadarjen med vsemi je bil Talos, revni sin Dedalove sestre. Medtem ko so drugi mladci podedovali po očetih zvoneča in slavna imena, je Talos sam proslavil svoje ime. Šele dvanajst let je bil star, ko je iznašel lončarski kolovrat. Ko je videl zobčasta vretenca v ribjih telesih, je po njihovem vzorcu izdelal prvo pilo. Posrečilo se mu je, da je iz dveh enako dolgih žagic sestavil strugalnik.

Nekoč si je Dedal ogledoval gradnjo nove palače in mimogrede slišal, kaj sta se pogovarjala delavca na drugi strani zidu.

»Dedal je največji umetnik na svetu, če verjameš ali ne,« je rekel prvi.

»Talos bo še večji umetnik od njega, le počakaj, da doraste,« je dodal drugi.

Dedala je pogovor delavcev razjezil. Navajen je bil, da ni nihče dvomil o njegovem prvenstvu med umetniki. Od takrat naprej Talosa ni mogel več videti. Nadarjeni deček je bil že tako dober, da je Dedal slutil, kako nevaren tekmeč mu postaja. V duhu je že videl, kako ugaša žareča zvezda njegove slave.

Talos ni razumel, zakaj je stric kar naprej jezen nanj in čemu ga ves čas nadira. Zato je bil vesel, ko ga je zvečer Dedal povabil na sprehod. Toda stric je prijaznost le hlinil, v mislih pa mu je bilo strašno dejanje. Zvabil je Talosa na atenski grad in v temnem mraku ga je pahnil z okopov.

Potem je Dedal šel pod obzidje, da bi dečka pokopal in tako zabrisal sledove svojega zločina. Vendar je zaman iskal dečkovo truplo. Boginja Atena, ki je imela fanta rada zavoljo njegove bistrosti, je prestregla njegov padec in Talosa spremenila v ptico, v pribo. Zato se priba boji višin, leta nizko in gnezdi na tleh, v majhnih jamah na travnikih, zato je tako previdna in varuje pred nevarnostjo tudi druge ptice.

Dedalov zločin ni ostal skrit. Neki pozen sprehajalec je videl, kaj se je zgodilo, in je izdal morilca. Dedal je vedel, da ne bo ušel kazni, zato je s sinkom Ikarom pobegnil na otok Kreto.

Kretski kralj Minos je z veseljem sprejel slavnega umetnika na svojem gradu. Že dalj časa je iskal stavbenika, ki bi mu sezidal ječo za Minotavra, pošast z bikovo glavo in velikanskim človeškim telesom. Kruti kralj ga je hranil s človeškimi žrtvami. Dedal si je zmisлил za Minotavra nenavadno stavbo – labirint. Množice sužnjev so lomile kamen, tesale trame in gradile stene. Zidali so od zgodnjega jutra do pozne noči. Slednjič je bil velikanski blodnjak le dokončan. Neštevilni hodniki so se v njem križali in prepletali kot klobčič kač, sredi teh temnih, zmešanih, ovinkastih poti pa bo zaprta pošast. Še prej pa se je v splet hodnikov podal Dedal, da bi odstranil znamenja, po katerih bi človek mogel najti izhod iz blodnjaka. Ni dosti manjkalo, da ni sam zablodil v svoji čudaški stavbi.

Kralj Minos je stavbarja bogato nagradil in priredil v njegovo čast veliko slavlje, a ni mu dovolil zapustiti Krete. Dedal pa kljub slavi, častem in bogatim darilom ni želel ostati pri krutem in gospodovalnem kralju. Hrepenel je po domovini. Vsak večer je s sinom Ikarom hodil na obalo in gledal čez široko morje v daljavo, kjer sta se v somraku stikala nebo in vodna gladina in kjer je ležala Dedalova domovina. Upal je, da se bo na valovih prikazala ladja, ki ga bo odpeljala domov. Toda noben kapitan si ni upal vzeti na krov človeka, ki mu kralj ni dovolil oditi z otoka. Namesto jader in ladje, ki bi mu prinesla rešitev, je videval Dedal zmeraj isto podobo: gladko morje, skale in jate ptic, ki so se spreletavale nad valovjem.

Slavni stavebenik je pticam zavidal njihovo svobodo: ne poznajo meja in ne pregraj, hitijo čez gore in morja. Podnevi in ponoči je mislil na ptice, misel nanje ga je obsedla, da ni mogel spati. Risal je njihova krila, opazoval njihov let, potem pa se je začel skrivaj pripravljati na beg. Priskrbel si je perje raznih velikosti in neke noči, ko so vsi pospali, se je lotil dela. Z laneno nitjo je šival pero k peresu, od najkrajšega k najdaljšemu. Potem je vse skupaj utrdil z voskom in peresa rahlo ukrivil. Tako je izdelal neke vrste krila. Dve veliki perutnici je naredil zase in dve manjši za Ikara. Zadovoljno si je ogledoval svoja izdelka.

»Kralj naj kar obdrži svoje ladje,« je pomislil, »zato pa so moje zračne višine.«

Naslednji dan je Dedal že navsezgodaj prebudil Ikara. Pritrdil je krila sebi in sinu, potem pa najprej zakrilil s perutmi skozi zrak in se vzpel kvišku. Učil je Ikara, kako naj uporablja krila, tako kot ptice uče letati svoje mladiče. Ikar je poskušal in posnemal očeta in veselo se je smejal, ko se mu je posrečilo lahno zaokrožiti nad visokimi drevesi in strmimi stenami. Dedal je poučeval sina:

»Bodi previden, sinko, ne letaj previsoko! Sicer ti bo sonce raztajalo vosek, ki drži krila, in ti ožgalo perje. Krila bi postala težka in te potegnili v globino. Ne letaj ne visoko in ne nizko, letaj po srednji poti kot jaz in nikar me ne izgubi izpred oči.«

Poljubil je Ikara in potem sta vzletela. Spredaj je letel Dedal. Nenehno se je oziral po sinku, če leti tako, kot mu je ukazal. Spodaj pod njima so se pastirji začudeno ozirali proti nebu, govoreč:

»Gotovo dva nebeščana letita z Olimpa, da bi videla, kako žive ljudje na zemlji.«

Ribiči na bregu so s tresočimi rokami praznili mreže, ko so zagledali zračna plavalca v vetru.

Kmalu se je pod Dedalom in Ikarom razprostrla morska gladina. Pod njima so plule ladje in veslači so pozabili veslati, ko so občudojoče pogledovali za krilatcema.

Kreta je bila že daleč za njima, dan je bil jasen in Dedal, videč, da s poletom ni težav, se je predal sanjarjenju o svoji domovini. Ikar pa je veselo mahal s krili po toplem zraku. Rad bi se povzpел malo višje, vendar si ni upal, saj je oče kar naprej pogledoval nazaj. Zdaj pa je zamišljeni oče pozabil na sina in Ikar je to takoj izkoristil.

Začel se je vzpenjati višje in višje in bil tako srečen, da je zapel. Priletel je tako blizu žareči vpregi sončnega boga, da je lahko občudoval njegov zlati voz. Sonce pa je grelo in mehčalo vosek na krilih. Velike rumene kapljice stopljenega voska so kanile v globino, v morje. Razpuščene nitke in peresa, ki jih nič več ni vezalo, so začele prepuščati zrak, dokler ni vse skupaj odpadlo. Ikar je še nekajkrat zamahnil z golimi rokami, nato pa s krikom strmoglavil v morje.

Dedal je zaslišal krik, obrnil se je in poklical sina. Toda nihče mu ni odgovoril. Velikanski zračni prostor okoli njega je bil brez življenja in morje pod njim je bilo prazno. Dedal se je spustil nad valove in klical in iskal. Našel je le nekaj raztresenih peres.

Potrti oče se je spustil na najbližji otoček, snel krila in sedel na obalo. Tako obupan je preždel ves dan. Zvečer, ko je sonce končalo svojo vsakdanjo pot, je morje naplavilo pred očeta mrtvega sina. Pod zvezdnim nebom je Dedal skopal grob.

Na svežo gomilo je priletela samotna ptica. Priba se je za trenutek otresla svoje plahosti in njeni kriki so Dedalu očitali njegov davni zločin.

Kot bi ga kdo preganjal, je Dedal zbežal z otoka in odletel daleč proč od svoje domovine, na Sicilijo. Tam je zgradil še mnogo čudovitih stavb in po njegovih načrtih so napravili umetno jezero in sezidali trden kraljevski grad vrh skale. Toda sreče in miru mojster ni našel do smrti.

Otok, na katerem je pokopan Dedalov sin, s svojim imenom še danes spominja na Ikarovo usodo. Imenuje se Ikaria.

Manj znane besede:

kolovrat – lesena naprava za ročno predenje

strugalnik – oblič, skobljč

hliniti – kazati se drugačnega, navadno boljšega, kot biti v resnici

okop – vojaški obrambni nasip

Minos – bajeslovni kretske kralj, ki je imel sina Minotavra

nebeščan – bog, božanstvo

Olimp – v grški mitologiji gora, na kateri prebivajo bogovi

preždeti – negibno, napol buden preživeti

V razmislek:

- Kateri del pripovedi se ti je zdel najbolj zanimiv?
- Navedi, katera človeška lastnost je bila kriva, da je Dedal storil zločin.
- Ugotovi, zakaj v novem zatočišču ni bil srečen.
- Povej, kako sta se s sinom poskušala rešiti.
- Razloži, zakaj se je let ponesrečil.

Namig:

- Dedalova zgodba te je vodila skozi mnoge kraje in otoke v Sredozemlju. Z učiteljevo pomočjo jih poišči na zemljevidu.
- Kako danes človek uresničuje svojo večno željo po letenju?
- Zaradi želje po premagovanju ovir in odkrivanju neznanega se marsikdo znajde v življenjski nevarnosti. Navedi primer.

Hans Christian Andersen
CESARJEVA NOVA OBLAČILA

Pred mnogimi leti je živel cesar, ki je neznansko cenil nova oblačila. Potrošil je ves svoj denar, da je le bil nadvse imenitno oblečen. Ni skrbel za svoje vojake, ni se zmenil za gledališče, in če se je peljal na sprehod, se je peljal samo zato, da je pokazal svojo novo obleko. Za vsako uro je imel drugo oblačilo, in če velja za druge kralje, da prebijejo večji del časa pri posvetovanjih, je veljalo zanj, da prebije večji del časa v oblačilnici.

V velikem mestu, v katerem je prebival, je bilo zelo živahno. Vsak dan je prihajalo mnogo tujcev. Nekega dne sta prišla tudi dva sleparja. Dejala sta, da sta tkalca in da znata tkati najlepše blago, ki si ga človek lahko misli. Ne samo da so barve in vzorci nenavadno lepi, ampak tudi obleke, ki jih sešijeta iz tega blaga imajo to čudežno lastnost, da jih človek, ki ni sposoben za svojo službo ali ki je pošteno neumen, ne vidi.

»To bi bila krasna oblačila,« je pomislil cesar, »Če bi imel ta na sebi, bi lahko zvedel, kateri možje imajo v moji državi službe, za katere niso sposobni. Tedaj bi lahko razločeval pametne od neumnih. Tako je, blago morajo takoj stkati zame!« In obema sleparjema je dal veliko denarja vnaprej, da bi lahko začela delati.

Postavila sta res dvoje statev in se delala, kakor da tketa, v statvah pa nista imela niti enega vlakna. Tebi nič meni nič sta zahtevala najboljšo svilo in najlepši zlati sukanec. To sta vtaknila v svoje žepe in delala na praznih statvah pozno v noč.

»Pa bi le rad videl, koliko sta že napravila?« je sam pri sebi dejal cesar. Toda bilo mu je malo tesno, če je pomislil, da tisti, ki je neumen ali za svojo službo nesposoben, blaga ne more videti. Sicer pa je mislil, da se njemu samemu ni bati tega, hotel je pa vendarle najprej poslati koga drugega, da bi pogledal, kako je s to stvarjo. Vsi ljudje v mestu so vedeli, kakšno posebno moč ima to blago in vsi so si želeli, da bi videli, kako malopriden in neumen je njihov sosed.

»K tkalcema pošljem svojega starega, poštenega ministra!« je sklenil cesar. »On bo najbolje presodil, zakaj glavo ima na pravem mestu in nihče ne opravlja svoje službe zvesteje in bolje kot on!« Tako je šel stari dobri minister v dvorano, v kateri sta sedela sleparja in delala ob praznih statvah. »Bog nas obvaruj!« si je mislil stari minister in debelo pogledal. »Saj nič ne vidim!« A tega ni dejal glasno.

Sleparja sta ga prosila, naj le stopi bliže, in ga vprašala, ali ni to lep vzorec in ali niso lepe barve. Potem sta pokazala na prazne statve in ubogemu staremu ministru toliko da niso izpadle oči, toda videl ni nič, ker ni bilo kaj videti.

»Strela!« je vzkliknil sam pri sebi, »ali sem mar neumen? Tega si ne bi bil nikoli mislil in tega ne sme zvedeti noben človek! Da nisem sposoben za svojo službo? Ne, ne smem povedati, da ne vidim blaga!«

»Nu, kaj pravite?« ga je vprašal eden sleparjev, ki je tkal.

»O, krasno je, čudovito!« mu je odgovoril stari minister in zrl skoz svoje naočnike. »Ta vzorec in te barve! Da, cesarju bom rekel, da mi zelo ugaja.«

»Nu, to naju veseli!« sta dejala tkalca, nato pa sta mu barve označila z imeni in razložila nenavadni vzorec. Stari minister je pazljivo poslušal, da bi mogel vse ponoviti, ko se vrne k cesarju, in tako je storil.

Zdaj pa sta sleparja zahtevala še več denarja, še več svile in še več zlata, ki naj bi ga potrebovala za tkanje. Vse sta vtaknila v lastne žepe, v statve ni prišla niti ena nitka. Toda kakor doslej sta še dalje delala ob praznih statvah.

Cesar je kmalu poslal drugega poštenega ministra, da bi pogledal, kako napreduje tkanje in ali bo blago kmalu gotovo. Zgodilo se mu je prav tako kakor prvemu. Gledal je in gledal, ker pa so bile statve prazne, ni ničesar videl.

»Ali ni tole lep košček blaga?« sta ga vprašala sleparja in mu kazala in pojasnjevala vzorec, ki ga sploh ni bilo.

»Neumen nisem!« si je mislil mož. »Ampak za tole dobro službo nisem prav sposoben. Res nenavadno, samo da kdo tega ne zve! In tako je hvalil blago, ki ga sploh ni videl, in jima zagotavljal svoje veselje nad lepimi barvami in nad krasnim vzorcem.

»Blago je res čudovito?« je potem poročal cesarju.

Vsi ljudje v mestu so govorili o prekrasnem blagu.

Zdaj pa je hotel cesar blago videti, dokler je bilo še na statvah. Z velikim spremstvom izbranih mož, med katerima sta bila tudi oba poštena ministra, ki sta bila že poprej tam, je šel k prekanjenima sleparjema, ki sta zdaj z vsemi silami tkala, toda brez enega vlakna niti.

»Ali ni krasno?« sta dejala oba ministra, ki sta bila že prej tu. »Poglejte, veličanstvo, kakšen vzorec, kakšne barve!« In nato sta pokazala na prazne statve, kajti mislila sta, da drugi pač vidijo blago.

»Kaj?« se je po tihem vprašal cesar. »Jaz prav nič ne vidim! Saj to je strašno! Ali sem neumen? Ali nisem sposoben za cesarja? To bi bilo najstrašnejše, kar bi se lahko zgodilo!« - »O, zelo lepo je!« je glasno dejal. »To blago zasluži mojo največjo pohvalo.« In zadovoljno je pokimal in opazoval prazne statve, saj ni mogel reči, da ničesar ne vidi. Vse spremstvo, ki ga je imel s seboj je gledalo in gledalo in prav toliko videlo kakor vsi drugi. Toda dejalo je kakor cesar: »O, to je pa lepo!« In svetovali so mu, naj ta nova oblačila, krasna oblačila prvič nosi za veliko procesijo, ki bo kmalu. »To je krasno, ljubko, čudovito!« je šlo od ust do ust. Bilo je videti, da se tega vsi iskreno veselijo, in zato je cesar podelil sleparjema naslov: cesarska tkalca.

Vso noč pred jutrom, ko je morala biti procesija, sta tkalca čula in prižgala sta nad šestnajst svetilk. Ljudje so lahko videli, da sta sila zaposlena s šivanjem cesarjevih oblačil. Delala sta, kakor da bi blago jemala iz statev, z velikimi škarjami sta strigla v zrak, šivala pa sta s šivankami brez niti in nazadnje dejala:

»Oblačila so gotova!«

Cesar je s svojimi najodličnejšimi vitezi prišel sam k njima in sleparja sta dvignila vsak po eno roko, kakor bi nekaj držala, in dejala:

»Vidite, tu so hlače! Tu je suknjič! Tu je plašč!« In tako dalje. »Tako lahko je kakor pajčevina. Človek bi mislil, da nima ničesar na sebi. A prav v tem je vsa lepota!«

»Da!« so dejali vitezi. Toda videli niso ničesar, ker ni bilo kaj videti.

»Če izvoli vaše veličanstvo najmilostneje odložiti staro obleko,« sta dejala sleparja, »tedaj vas oblečeva v novo tukaj pred velikim zrcalom!«

Cesar je odložil vsa svoja oblačila in sleparja sta se delala, kakor bi mu oblačila kos za kosom novo obleko, ki naj bi bila gotova. In cesar se je obračal in vrtel pred zrcalom.

»Ej, kako lepo vam pristoji! Kako lepo se vam prilega!« so dejali vsi. »Kakšen vzorec, kakšne barve! To je prekrasno oblačilo!«

»Zunaj vas že čakajo z nebom, ki ga bodo nosili nad vami v procesiji,« je naznanil višji obrednik, ki je vodil ceremonije.

»Vidite, saj sem že gotov!« je dejal cesar. »Ali mi ne pristoji dobro?« In nato se je še enkrat obrnil k zrcalu, ker je hotel zbuditi vtis, kakor da se res ogleduje v svojem slavnostnem cesarskem oblačilu.

Komorniki, ki naj bi nosili vlečko, so z rokami segli proti tlom, kakor da bi vlečko dvignili. Hodili so in se delali, kakor da držijo nekaj v zraku. Niso si upali pokazati, da ničesar ne vidijo.

Tako je šel cesar za procesijo pod razkošnim nebom in vsi ljudje na cesti in pri oknih so govorili: »Bog v nebesih, kako čudovita so cesarjeva oblačila; kakšno vlečko ima na obleki, kako lepo se mu vse prilega!« Nihče ni hotel pokazati, da ničesar ne vidi, zakaj potem bi veljal za nesposobnega ali pa za neumnega. Nobena cesarjeva oblačila niso doživela toliko hvale kakor ta. »Pa saj nima ničesar na sebi!« je nazadnje vzkliknil neki otrok. »Ljubi bog, čujte glas nedolžnega!« je dejal oče in drug za drugim so si pošepetavali, kaj je otrok dejal. »Pa saj nima ničesar na sebi!« je nazadnje vzkliknilo vse ljudstvo. To je cesarja vznemirilo, zakaj zdelo se mu je, da imajo vsi prav, toda sam pri sebi si je mislil: »Zdaj moram procesijo zdržati.« In komorniki so hodili še bolj trdo in nosili vlečko, ki je sploh ni bilo.

PRAVLJICA (značilnosti): V pravljici nastopajo pravljična bitja in čudežni predmeti, ki imajo čudežno moč. Kraj in čas dogajanja sta nedoločena. Vsi nastopajoči so vedno ali dobri ali hudobni. Pravljica se vedno konča tako, da dobro zmaga nad hudobnim, ljubezen nad sovraštvom in pravica nad krivico.

Manj znane besede:

tkalec – kdor se poklicno ukvarja s tkanjem
statve – stroj ali priprava za tkanje
malopriden – ničvreden, malovreden
prekanjen – zvit, prebrisan
procesija – verski sprevod, pri katerem navadno nosijo kak kip
čuti – biti buden, bedeti
ceremonija – slavnost, obred po ustaljenih predpisih
komornik – vladarjev osebni služabnik

V razmislek:

- Nekatere osebe iz pravljice imajo pozitivne lastnosti, druge pa slabe. Kakšna lastnost je iskrenost in kateri osebi iz pravljice bi jo lahko pripisali?
- Katere značilnosti pravljice si zasledil v zgornjem besedilu?
- Kdo pa je bil goljufiv in hinavec? So taki ljudje pri drugih cenjeni?
- Cesar se je bolj kot za vladanje zanimal za svojo zunanost. Kako bi označil njegov značaj?
- Nekateri s svojo obleko niso zadovoljni, če njihova oblačila niso znanih znamk. Kakšen je tvoj odnos do tega?

Namig:

- Pravljico natančno preberi, nato pa jo spremeni v »narobe pravljico« tako, da jo boš zaključil ravno obratno, kot je zapisana v knjigi.
- Odloči se, kateremu književnemu junaku iz zgodbe bi bil rad podoben, in poskusi odigrati njegovo vlogo.
- Izdelaj lutko izbranega junaka.

Janez Trdina

VILA

Na Gorjancih so prebivale v stare čase Vile. Vile so bile prelepe, mlade deklice, ki niso poznale ne matere, ne očeta. *Ljubiti in močiti se niso smele*. Oblačile so se v belo tančico, ki jim je pokrivala vse truplo do gležnjev. Las si niso spletale, padali so jim prosto do kolen z gostimi, zlatorumenimi kodri. Vendar so se pa jako marljivo česale, in to vselej o zarji. Takrat jih je človek najlaže videl, ker so bile tako zamaknjene v to opravilo, da niso zapazile, ali se nahajajo same ali ne.

Človeške družbe so se bale in ogibale, dasiravno ljudi niso sovražile, ampak jim še dobro svetovale in jim o priliki rade tudi kaj dobrega storile. Peti so znale tako lepo, da se jih človek nikoli ni naveličal poslušati, toda ni jim bilo povšeči, da jih kdo čuje. Tudi ples so ljubile, ali gorje si ga tistemu, ki je prišel iz zvedavosti gledat njihovo kólo. Živele so ob sadju, grozdju in gorskih zeléh. Po navadi so samo večerjale, podnevi pa niso drugače nič uživale, razen če jih je povabil kak junak in poštenja, ki ni vedel, kdo so. Kdor jih je videl na plesu ali pri jedi in jih poznal, kaznovale so ga brez milosti. Ustrelile so ga v roko ali nogo, včasih tudi v obe roki in nogi; če so se hudo ujezile tudi v srce, da je kar precej umrl. Pod zemljo so imele spravljene silne zaklade zlata, srebra in biserja in so jih varovale tako skrbno, da jih ni mogel nihče zaslediti in dvigniti. Če jih je našel kdo po naključju, niso mu prinesli sreče, ampak kvar in pogubo. Pravico se z njimi okoristiti, je imela samo nedolžna mladež. Sploh ni ubranila človeka vilinske jeze nobena druga reč, kakor neoskrunjena nedolžnost. Večkrat so Vile vzele svoje dragotine iz podzemeljskih kleti in jazbin in jih sušile na kakem prisojnem kraju. Če se je nameril nanje nedolžen otrok, smel je ugrabiti brez kazni, kolikor je hotel, grešnika pa so gotovo umorile. Kmetje so se Vil po eni plati močno bali, po drugi pa veselili. Kadar so se oglasile: »Sejte! sejte!« so šli sejat, in seme jim je takrat vselej dobro obrodilo. Kadar so svetovale: »Režite! koljite! vežite! kopljite! berite!« napotili so se še tisto uro v vinograd in pridelali so vina, da jim je zmanjkovalo posode. Najraje so imele junake, ki so

se borili s Turki in prelivali svojo kri za krščansko vero. Dokler so hodili Uskoki v boj samo na Turke, so se prikazovale med njimi prav pogostoma. Velevale so jim, kaj jim je delati, česa se ogibati. Pomagale so jim v vsaki sili, posebno brižljivo so pa ozdravljale rane iz vojne vrnivših se junakov. Dajale so jim piti vodo planinskih zeli, ali pa so jim obvezovale rane z dolgo, neznano travo, in ubogi bolnik je najkasneje v treh dneh gotovo okreval. Ko so se pa Uskoki podložili Švabi in se po njegovem ukazu jeli vojskovati tudi s kristjani, so pobegnile srdite Vile za vselej z Gorjancev, in zapuščeni vojaki so umirali od teh dob tudi za neznatnimi ranami. Samo *ena* Vila je ostala na gori, da pazi zaklade, ali niti ona ni hotela ljudem nič svetovati, kdaj in kako naj prično kak posel: tudi bolniki so jo klicali zastonj na pomoč.

(Odlomek)

Manj znane besede:

tančica – zelo tanka in redka tkanina

dasiravno – čeprav

čuti – slišati

zarja – rdečkasta svetloba na nebu ob sončnem vzhodu ali zahodu

zel – rastlina z neolesenelim stebлом, pri kateri nadzemni del ob koncu rasti navadno odmre

brižljivo – skrbno

kvar – škoda

oskruniti – povzročiti, da kaj nima več pozitivnih lastnosti, zlasti v moralnem pogledu

Uskok – begunec izpod turške okupacije v Bosni in Hercegovini, ki je s svobodnega ozemlja napadal turške enote

jeli – začeli

V razmislek:

- Katere lastnosti vil so ti blizu, s katerimi pa bi se težko sprijaznil?
- Ugotovi, v katerem času in katerem delu Slovenije se dogaja zgodba.
- Povej, kdo so bile vile in v čem so se razlikovale od običajnih deklet.
- Pojasni, kaj je bil vzrok, da so vile zapustile Gorjance?

Namig:

- V knjižnici poišči knjige, iz katerih boš zvedel, v katera bajeslovna bitja so naši predniki, poleg vil, še verjeli. Ugotovitve predstavi sošolcem na način, ki ti je najbližji.
- Verjetno nekaterim od njih ne bi bil rad podoben? Povej zakaj.
- Predstavlja si, da se je eden od bajeslovnih junakov znašel v današnjem času in prostoru. Kdo bi bil to in kaj bi se z njim dogajalo?

France Bevk

LUKEC IN NJEGOV ŠKOREC

Lukec je počasi stopal ob hišah, poslušal in strmel. Za hip je pozabil na mater, na parnik, na Ameriko.

Obstal je na vogalu ulice, ki je vodila nekam daleč v sredino mesta. Po nji se je pretakala množica ljudi. Vabile so ga trgovine z bogatimi izložbami.

Ozrl se je po parniku. Len in miren je ležal na vodi. »Samo nekaj korakov naredim,« si je rekel in zavil v ulico.

Obračal je glavo zdaj na desno, zdaj na levo: ni vedel, kam bi prej pogledal. Same trgovine, ena lepša od druge. Čuda iz devete dežele. Lepo oblečeni gospodje in gospodične iz voska, ki so se smehljale mimoidočim. Knjige s pisanimi platnicami. Pravljice? Dragulji, zlato, zlato ... V nekem oknu sta plesala dva zamorčka. Drugod je videl za steklom zlate ribice. Neki gospodič, majhen kot palček, je vrtel glavo in oči in s prstom kazal na nove, svetle čevlje. Vse je bilo umetno narejeno, a vendar tako čudovito.

Lukec je bil ves omamljen od pisanih predstav. Ni opazil, kdaj je zavil v drugo ulico, nato v tretjo ... Od samega gledanja je bil kot pijan.

Nenadoma je obstal okoli njega so se nabrali otroci in se smejali škorcju, ki jih je zmerjal: »Potep! Potep!« Lukec se je zavedel, da je šel predaleč. Morda ga mati že išče. Kje je pristanišče s parnikom? Stisnilo ga je za srce.

Obrnil se je in naglo hodil po ulici. Trgovine ga niso več zanimale. Druge skrbi so mu šle po glavi. Mati ga gotovo že išče. Morda je parnik že odplul ... Ta misel ga je navdala s tako grozo in s strahom, da bi se bil najrajši razjokal.

Ulice, ulice brez konca. Na vsakem vogalu je mislil, da bo zagledal morje. Ni ga bilo. Kje je? Ni našel izhoda. Zavedel se je, da se je izgubil.

Ni zajokal, le iz strahu se mu je skremžil obraz.

»Kje je morje?« je vprašal.

Nihče ga ni razumel. Skomigovali so z rameni. V sili je zbral vse italijanske besede, kar se jih je bil naučil v šoli.

»Morje ... Mati ... Parnik ... Amerika, Buenos Aires.«

Pristopil je neki sivolas gospod in pogledal na uro.

»Ti greš v Ameriko?« je vprašal. »S parnikom? Pa si se izgubil?«

Lukec ni razumel vsega. Le zdelo se mu je, da je gospod pravo uganil. Prikimal je.

»Pojdiva!« je dejal sivolasi gospod. »Naglo!«

Šla sta. Gospod je hodil tako naglo, da ga je Lukec le težko dohiteval. Vendar mu je velika teža padla s srca. Trikrat sta zavila po ulicah, preden se je pred Lukčevimi očmi zablestelo morje.

Pred parnikom ni bilo več izseljencev. Le nekaj mornarjev in težakov je še postopalo po obrežju. Lukec je že od daleč zagledal mater. Stala je ob ograji in si z roko senčila oči in strmela proti bleščečim se hišam. Premerila je vsakega človeka posebej. Ali ni to Lukec?

Dečku je zastal dih. Kaj se godi v materinem srcu? Izgubila je grdega in neubogljivega sina, a ga vendar s skrbjo išče. Ali naj se kar sama odpelje v Ameriko, njega pa pusti med tujimi ljudmi?

Gotovo vzdihuje v duši: »O, Lukec, Lukec, kaj si mi naredil!«

Lukec je začutil veliko krivdo. Mati se mu je zasmilila. Poslovil se je od prijaznega gospoda in se mu zahvalil.

Marjeta ga je zagledala in plosknila z rokami.

»Bog bodi zahvaljen!« je vzkliknila.

Tekla mu je naproti in ga zgrabila za roko.

»Lukec, zakaj si mi to storil?«

Deček je povsilen oči. Kaj naj bi ji bil odgovoril? Bilo ga je neznansko sram. V bližini so stali postopači in se mu režali. Lukec jih je le grdo pogledal in šel mimo z dvignjeno glavo.

(Odlomek)

Manj znane besede:

V zgodbi je France Bevk uporabil tudi naslednje besede: *parnik, škorec, težak, postopač*. Za boljše razumevanje njihovega pomena uporabi slovar.

V razmislek:

- Lukec se je zaradi radovednosti izgubil v mestu. Kako se je ob tem počutil? Kako bi se počutil ti, če bi se izgubil?
- Kako se je Lukec rešil iz zagate? Kdo mu je pri tem pomagal?
- Določi, kdaj se je zgodba odvijala. Je to zgodba iz današnjih časov?
- Zakaj sta se mama in Lukec odpravila v Ameriko? Kaj naj bi bilo zanju v novem okolju boljše?
- Selitve so lahko stalne, začasne ali pa le dnevne. Poznaš vzroke za njih?
- Kaj se spremeni, če skupaj zaživijo ljudje, ki prihajajo iz različnih kultur?

Namig:

- Se je v tvoje domače okolje preselil kdo iz tuje države?
- Kako so ga ljudje sprejeli? Kaj lahko ti storiš za njegovo boljše počutje?
- Je kdo od tvojih prijateljev priseljenec? Kako sta se spoznala in kaj vaju družijo?
- Razloži, zakaj nas pestrost različnih jezikov in kultur bogati.

France Bevk

PASTIRCI

Naši pastirci – Ferjanč, Lenart in Blaže – so bili bajtarski sinovi. Vsi trije so preživeli skoraj enako detinstvo, ki ni bilo zmeraj sončno in sladko. Varovati in pestovati so morali svoje mlajše bratce in sestrice. Zaradi tega so prestali nekatero majhno krivico. Pogosto so prejeli šibo namesto kruha. Ko so nekoliko odrasli, so morali v službo.

Dobro so se seznanili šele na paši. Tedaj pa so si bili kot eno. Ni jih družila le gmajna, ampak v večji meri iste težave in skrbi, iste radosti in bridkosti. Kazno je bilo, da ne morejo živeti drug brez drugega. Vsi trije hkrati so pasli ob gozdu, nad strmino ali pod senožetmi. Če je Ferjanč splezal na drevo, sta splezala tudi Lenart in Blaže. Zibali so se v vejah kot opice. Če se je Blaže umaknil v kolibo, ki so jo bili spletli iz vej, sta prišla za njim tudi Lenart in Ferjanč. Če je Lenart odšel k studencu, tedaj sta bila žejna tudi tovariša.

Tudi ob nedeljah se niso ločili. Hodili so skupaj k maši. Vso pot do fare so se pretepali z vaškimi dečki. Ali pa si s coklami razbijali po blatu, da je škropilo po nedeljskih oblekah. Nekateri si je s tem prislužil zaušnico. Pred oltarjem so se trkali s komolci. Rezali so grde obraze, da bi drug drugega pripravili v smeh.

Nekoč se je bil Ferjanč naglas zasmel. Učitelj, ki je sedel v klopi ob zakristiji, je iztegnil roko in ga potegnil za uho. Ferjanč je ves zardel, ne samo v uho, ampak tudi v obraz. Pozneje se je bahal, da ga ni nič bolelo. Toda bolela ga je očitna sramota.

»Nima pravice, da bi me vlekel za ušesa,« je dejal.

Lenart in Blaže sta mu iz srca pritrdila.

Pastirci namreč niso hodili v šolo. V Robidnici takrat še ni bilo učitelja. K fari pa je bilo dobro uro hoda. Nobena postava jih ni silila pod učiteljevo palico. Hodili so le nekateri, ki so imeli dovolj časa. Pastirci so morali pasti. S kakšno pravico bi jih tedaj učitelj vlačil za ušesa?

Četudi naši pastirci niso hodili v šolo, so vsi trije znali brati. Naučili so se pozimi, ko je sneg ležal okrog hiš. Pri Brdarjevih je poučevala gospodinja. Pri Kolkarju gospodar, a pri Pologarju starejša hči. To učenje nikakor ni bilo za šalo. Domači so bili glede branja prav tako strogi kot glede molitve. Pri molitvi nihče ni smel zadremati. Pa tudi ne pri starem, raztrganem abecedniku.

Včasih so morali vzeti knjigo s seboj na pašo. A kdo jo je odprl in pogledal le črko? Nihče. Drevje je bilo prezeleno, nebo premodro, sonce je presvetlo sijalo. Zmotil jih je vsak metulj, vsak čmrlj, ki jim je brenčal mimo glav. Knjige so bile pripravne, da so sedali nanje. Tako jih kamenje ni zbadalo skozi hlače.

Pastirci so hodili v šolo življenja. Ta je bila dostikrat trda.

Ovce so dobre, pohlevne živali. Tako učijo knjige. Pastirci jih poznajo drugače. Da, res, nekatere dni se pasejo tako mirno, da ne potrebujejo pastirjev. Pa jim nenadoma šine v glavo, da si začnejo zbirati pašo. Tedaj begajo z enega konca gmajne na drugega. Nikjer jim ni zadosti dobro, ali pa se preplašijo nič in se poskrijejo po grmovju. Kadar so pastirci najbolj zatopljeni v svojo igro, se ovce spomnijo in uidejo domov. Ali pa postanejo nagajive kot škrti, silijo prav tja, kjer

je najbolj nevarno. Takrat jih ne zadrži noben plot. Sam vrag jih vodi, že se znajdejo nad prepadi. Skale in brezna, niti šopa trave, a prav tam se počutijo kot doma. Ne pomagajo mile besede, ne palica ne zvijača. Tu se neha vsa pastirska učenost. Kadar ovca z zlomljenimi nogami leži pod skalo, ostanejo pastircu le še bridkost in solze. Pastirci radi pojejo in vriskajo. Kadar so tihi, je žalostno. Kadar se jočejo, je nadvse žalostno. Pod njimi veka ovca, ki ji ne morejo pomagati. Poleg tega se bojijo oditi domov.

Pastircem se naglo posušijo solze. Že skozi jok se jim posmeje misel na bogastvo gmajne in na različnost zabav.

Igre! To je pastirsko življenje. Eno oko mora biti vedno pri čredi, toda zato je drugo oko obilo poplačano. Pastirci so znali stvari, o katerih se drugim otrokom niti sanjalo ni. Sekati grmovje, kuriti ognje, lučati kamenje, skakati po eni nogi, hoditi po rokah – to so malenkosti. Rezljali so ščurkove skednje, škatlice za čmrlje in murnčke, pisane kravice, voličke in

konjičke. Postavljali so hlevčke, hišice in kozolce. In mlinčke s stopami, ki so se veselo vrteli pod curki vode. Majili so leskove trobente, ki tako močno donijo. Zatrobili so vsi trije obenem, tedaj je bilo, kakor da Izraelci zavzemajo Jeriho. Ovce so preplašene dvigale glave. In piščalka iz bezga, s sedmimi luknjicami. Iz njih prihajajo rajski glasovi. Blaže je bil pravi mojster v piskanju. Včasih je zaigral tako pretresljivo in milo, da je srce bolelo od poslušanja.

»Kaj bomo pa zdaj?« so se kdaj pa kdaj vprašali.

»Pojdimo loviti ribe!«

Tekli so k mlaki, ki je stala v spodnjem delu gmajne. Zavihali so si hlače in brozgali po umazani vodi. V mlaki ni bilo rib, bile so žabe. Toda Ferjanč je trdil, da morajo biti tudi ribe, zato so jih iskali. Včasih se jim je zdelo, da so katero zagledali. Toda ulovili niso nobene.

»Pojdimo h gugalnici!«

Imeli so več gugalnic, toda upoštevali so le eno. Visela je nad strmino. Bila je Ferjančeva iznajdba in lastnina. Drzno delo, take bi nihče drug ne bil naredil. Bil je ponosen nanjo. Vsak dan so hodili k nji. Kadar je bil Ferjanč slabe volje ali jezen, ni pustil nanjo niti Blažeta niti Lenarta.

Pa saj Blaže ni maral zanjo. Preveč ga je bilo groza nad prepadom. Lenart pa jo je tiho zavidal Ferjanču. Če je le mogel, se je naskrivaj priplazil do nje, zaprl oči in se vdajal omotici.

(Odlomek)

Manj znane besede:

detinstvo – otroštvo

kazno je bilo – kazalo je, videlo se je

senožet – travnik

fara – najmanjša upravna enota Katoliške cerkve; župnija

zakristija – prostor ob oltarnem delu cerkve za shranjevanje obrednih oblačil in predmetov

postava – predpis, zakon

lučati – metati, obmetavati

majiti – odstranjevati lubje z muževnega debla

V razmislek:

- Navedi, katere književne osebe si spoznal v zgodbi. V katero osebo si se ob poslušanju najlaže vživel?
- Pomisli, kaj so imeli pastirci skupnega. Kaj jih je družilo?
- Zakaj so se dečki na paši počutili srečne in svobodne?
- Kdo je bolj svoboden: bogat ali reven človek? Utemelji.
- Kaj bi lahko povedal o osnovnem šolstvu tedanjega časa?
- Kako so otroci, kljub temu da niso obiskovali šole, prihajali do šolskega znanja? Opiši v nekaj stavkih.

Namig:

- Verjetno imaš svojega najboljšega prijatelja. Kdo je to?
- Razmisli, zakaj je prav on tvoj najboljši prijatelj? Odgovor utemelji.
- Pastirce si lahko tudi ogledaš, saj je po tej knjigi posnet film z istim naslovom.

Miško Kranjec

O MAMICI, KI JE POSTAJALA ČEDALJE MANJŠA

O človeku, ki nikomur nič žalostnega ne stori, pravijo pri nas, da je dober. Mama Radošička pa ne le, da ni nikomur nikdar nič žalega storila, drugim je celo dobro napravila, kadar in kjer je le mogla. Kolikšna dobrota!

Nas otrok ni nikdar grdo ozmerjala, če smo kaj napravili. Grešnika je poklicala k sebi in njej se ni nihče upiral! – povedala mu je greh, majala z glavo na desno in levo, toliko da ni celo zajokala od žalosti, nazadnje pa je rekla:

»Ali veš, kaj si storil?«

Grešnik je že vedel za svoj greh, a ga ni povedal. Zato je ona dejala še z večjo žalostjo: »Mrzek si mi, ker grdo delaš. Zato naj te bo vekomaj sram!«

Tega njenega oštevanja, s tem posebnim poudarkom »vekomaj«, s katerim nas je huje obsodila, kakor bi nas nebo obsodilo na pekló, smo se otroci bolj bali, kakor če bi nas pretepla.

Rada je rabila besedo »mrzek«. Ljudje te besede niso rabili, vsaj ne pogosto in tako nam je otrokom bila nekoliko tuja. Vedeli smo, da pomeni nekaj zoprnega. Jaz sem jo doumel, ko sem nekoč brodil po umazani vodi v jarku, pa mi je rekla, zakaj da brozgam po tej »mrzki« vodi.

Koliko je bila tedaj stara, ne vem. Morala je biti že zelo stara, ker je za vse postala »mamca«.

No – in s to mamco se je nekega dne začel dogajati svojevrsten čudež. Vsak dan sem jo gledal; kar naprej je lazila po domačem vrtu. In ko sem jo tako gledal kakor drobno mravljo, mi nekaj ni šlo v glavo. Zato ni bilo nič čudnega, da sem nekega dne pri obedu – vrnil sem se bil pravkar od sosedovih – bleknil tjavdan:

»Radošičeva mamca pa so vsak dan manjši.«

Zdelo se mi je, kakor da me naši ali niso slišali ali mojega dognanja niso do kraja razumeli. Zakaj žlice so dalje praskale po skledi. Povedal pa sem stvar tudi tako vsakdanje, preprosto, kakor da bi rekel: Zunaj je lepo vreme. Nihče se ne bi začudil, ker je vreme bilo res lepo.

Ko pa sta oče in mati še dvakrat zajela, sem le opazil, da sta se spogledala. Lojz, ki je sedel ob meni, je ves čas pomežikoval: opazoval je očeta in mater. Ko je videl, da sta malce le presenečena, se je zasmel in dejal proti njima, kakor bi pričakoval od njiju potrdila:

»Ti pa vsak dan večji tepec in vsak dan bolj neumen.«

Oče in mati se nista zasmejala temu, ker ni bila nikakršna šala. Celo surovo je bilo, neumno pa tudi. Lojz se je nekaj še opletal okrog tega, a nazadnje tudi sam ni vedel dalje. Jaz pa sem trdovratno ponovil:

»Pa so! Vsak dan so manjši! Kakor da jih ne bi videl!«

»Moraš jih vsak dan zmeriti s coli!« je vzkliknil zbadljivo Lojz, da bi me do kraja pobil in osmešil. Postal sem trmast in ponovil:

»Pa so – vsak dan so manjši!«

Tedaj se je oglasil oče, morebiti zato, da bi poravnal prepir med nama, rekoč:

»No – vseeno, ti kar mirno jej!«

Smejal se vendar ni moji trditvi.

Naslednji dan je bila nedelja. K maši nismo hodili, ker nismo imeli obleke. Izposojati pa si je tudi nismo mogli kar naprej! Še za velike praznike je bilo težko. Ker je bila pomlad in zelo toplo, smo mašo kar doma zunaj opravili z molitvijo. Mati, ki ni znala brati, je porožljala del rožnega venca.

Oče in mati sta sedela na vežnem pragu, kamor je sijalo razkošno sonce. Lojz je pripravljaj sak, da pojdeva ribe lovit; jaz pa sem mu v sobi iskal niti. Ker so bile duri na sobo odprte, sem lahko slišal, o čem sta se oče in mati na pragu pogovarjala. Tedaj je namreč po sosedovem vrtu prišla proti vratom pri cesti Radošičeva mamca v svojem do peta ji segajočem krilu, v kratki bluzi, ker je imela kratek trup, in z nepokrito osivelo glavo, ki ji je zlezla že docela med ramena. Oče jo je opazoval, ker je nazadnje dejal materi nekoliko tiše, vendar tako, da sem jaz v sobo še lahko razumel:

»Pa se res tudi meni zdijo ta mamca manjši ... Čudno ...«

To je bilo tistega leta, ko se je začela prva vojna.

(Odlomek I)

Manj znane besede:

vekomaj – za vedno

mrzek – zoprn, grd

dognanje – kar se doseže z razmišljanjem, raziskovanjem

cola – palec, stara dolžinska enota, približno 2 cm in pol

prerožljati – izmoliti

sak – ročna priprava za mrežo v obliki vreče, za lovljenje rib, rakov

duri – vrata

V razmislek:

- Pripoved je slikovita in vzbuja določene občutke. Katere?
- Ko je pisatelj opazoval žensko iz svoje vasi, se mu je zdelo, da se z njo dogaja svojevrsten čudež. Kakšen?
- Radošička mamica je bila doma v prekmurski vasi. Kakšno je bilo v teh krajih kmečko življenje?
- Na zemljevidu poišči Prekmurje. Da si boš pokrajino lažje predstavljal, si na internetu ogledaj slikovno gradivo teh krajev.

Namig:

- Podoba človeka, ki se bori na koščku zemlje za preživetje, je lahko motiv, ki ga boš kot slikar naslikal ali opisal kot pisatelj.
- Bi znal pojasniti, kaj se dogaja s človekovo telesno višino v različnih življenjskih obdobjih? Spoznanja prikaži z diagramom.
- V razredu izdelajte stenski meter. Nanj označite sedanjo višino učencev, ki jo boste primerjali z višino ob koncu šolskega leta. Izmeri naj se tudi učitelj/-ica.

Miško Kranjec

O MAMICI, KI JE POSTAJALA ČEDALJE MANJŠA

Mamca Radošička je imela le še enega otroka, ki je bil v Ameriki. Bil je mlad, vesel dečko, kakor so rekli o njem. Leta in leta ga je mamca čakala, da se vrne in da bo na stare dni preživela ob njem. Ko je tako začela postajati vsak dan manjša, je bil skrajni čas, da se sin vrne. Res se je ta veseli dečko napotil domov k svoji materi. Usoda pa je hotela, da je tisti čas nadvojvoda Ferdinand šel Srbe dražiti v Bosno, ki so ga tam ubili. Stari, nad vse pošteni apostolski kralj Franc Jožef ni mogel mirno gledati in odpustiti, da bi mu razkolniki meni nič tebi nič ubili prestolnega naslednika in je napovedal Srbom vojno, da bi jim za kazen vzel deželo. Rusi pa niso pustili, da bi kdo Srbe napadel, ker so jih imeli za svoje brate. In tako je vojna izbruhnila kaj kmalu na vseh koncih sveta.

V to stvar se je po nesreči vrnil mamce Radošičke edini sin Vanč.

Mati ga je bila brezmejno vesela. Objemala ga je kar naprej in nekaj ur nenehno jokala na njegovi prsih in kar naprej govorila eno in isto: »Da si se le vrnil, da si le doma, moj golobek, in me boš videl, preden umrem in me boš pokopal, siroto, jaz pa da bom spet videla tebe, preden zatisnem oči. Srečne so moje oči, pusti mi, naj se izjočejo od veselja!«

Zdelo se mi je, ki sem gledal in poslušal kakor drugi, da ta mamca govori v drugačnem jeziku kot mi: v lepšem, nič v našem poljanskem. Nihče namreč pri nas ne bi rekel: »srečne so moje oči« in ne bi rekel »naj se izjočejo«.

Sosedje in znanci, in kdor je pač hotel, smo gledali njuno veselje in čakali, da si ogledamo še vsebino Vančevih velikih ameriških kovčkov, ki jih je pripeljal s seboj, kar sta nam zaradi svoje sreče tudi dovolila.

Ivan je bil še mlad človek in se še ni oženil. Bil je nekoliko nizek, a natrapan. Ko se je vrnil, ni bil več podoben našim ljudem in se tudi ne zmenil za to, da bi se zlil z drugimi v polansko skupnost. Oblačil se je prelepo, prebogato za naše razmere, ki smo hodili vsi v oblekah iz domačega platna. Na njem je bilo vse zlikano, mehko. Najbolj smo še občudovali njegove kravate. Kadar je šel k maši, si je zavezal drugo, še lepšo, se nam je zdelo. Zavezoval si je kravato tudi, če je kam šel na obisk. Ali pa v nedeljo popoldne med fante na vasi. Kravate tedaj pri nas razen starega učitelja Pallerja ni imel nihče. Pa še ta je nosil večno eno samo, črno, ki je bila že oguljena. – Vanč je nosil tudi ameriške čevlje, ki so pri hoji škripali. Klobuke je imel kar tri in vse ameriške. Zdelo se nam je, da je Amerika po njem zdaj prvič vdrla v našo prabitnost, v naš negibni mir, v naše obleke iz debelega domačega platna, v naše brguše in v naše srajce s črnimi ali modrimi gumbi. Starejši so pomerjali njegove čevlje. Toda večno bose, razhojene široke noge z ravnimi stopali niso in niso mogle zlesti v ozka obuvala. »Dolge bi še bili, dolgi«, je vsakdo rekel, »le ozki so. Se vidi – gosposke noge imajo ti Amerikanci!«

Takšen je bil torej ta Vanč, ki so ga mamičine oči nazadnje le dočakale. Takšen je šel dvakrat, trikrat v Turnišče k maši, enkrat v Črenšovce, enkrat je bil v Lendavi, obiskal je vse sorodnike in jih obdaril ali z dolarji ali s kakšnimi krpami, vse ga je občudovalo, vse obiskovalo, on pa je kadil viržinke in se dobrodušno nasmihal vsakomur.

Ko je tako opravil vse te stvari – obiskal sorodnike, obdaril otroke z dolarji, bil pri mašah – se je začela vojna. In prvi iz naše vasi, ki se je naš dobri kralj spomnil nanj, da bi ga branil, je bil prav ta Vanč, ta smejoči se veseli fant.

»Pravega so našli!« je rekel veselo, kakor da njemu vojna sploh ni mar. Mamica pa je zajokala od žalosti, rekoč:

»O, nesrečne moje oči, kako si te želele, te videle, zdaj pa te bodo izgubile. O, jaz nesrečnica, ki sem te prosila, da se vrni, in molila, da bi prišel. Le kaj je bilo treba te nesrečne vojne!«

(Odlomek II)

Manj znane besede:

brgeše (narečno = bregeše) – široke hlače iz domačega platna

nadvojvoda – plemič, za stopnjo višji od vojvode

prabitnost – prvinskost, neponarejenost

razkolnik – človek, čigar pogledi in dejanja niso v skladu z določenimi navadami, predpisi in politiko

viržinka – tanjša, daljša cigara s slamico, ki se pred kajenjem izvleče (nastala v ameriški državi Virginiji)

V razmislek:

- Kako si se počutil med poslušanjem te zgodbe?
- Včasih je za Ameriko veljalo, da se tam »cedita med in mleko«. Mnogo Slovencev je zato odšlo tja poiskat svojo srečo. Redki so tam obogateli, marsikdo pa se je razočaran vrnil nazaj. Povej, kako je bilo z Vančem.
- Naštej, kaj vse je prinesel Vanč iz Amerike.
- Ali je Amerika spremenila Vanča? Odgovor utemelji.
- Skušaj pojasniti, zakaj se je mamičino veselje ob sinovi vrnitvi prav hitro končalo.

Namig:

- Naučite se zavezovati kravato.
- Vančeve čevlje iz Amerike so občudovali in pomerjali njegovi sosedge. Pomisli, v kateri pravljici tudi pomerjajo čevlje.
- Prekmurskega narečja mnogi ne razumejo. Nekaj besed boš najlažje usvojil prek pesmi. Pri glasbeni vzgoji se naučite prekmursko ljudsko pesem. Pri izbiri naj vam pomaga učitelj.

Leopold Suhodolčan

STOPINJE PO ZRAKU**Večerja z letečih krožnikov**

Mojster Naočnik je zaklenil vhodna vrata, obesil na kljuko listek TRKAJ PRI SOSEDU, se vrnil v sobo k Očalniku in dejal: »Tako. Do kresne noči ne vzameva nobenega dela več. Čas je, da se odpočijeva.«

»Prav imaš, Naočnik. Če pomislim, da sva morala v zadnjih dneh razrešiti devet zelo nujnih in sedem hudo zabeljenih zadev, sploh ne vem več, če sva še kaj spala.« Po premisleku pa je pristavil: »Toda bolje bo, da se znebiva tudi telefona.«

»Več kot pametno!« je rekel mojster Naočnik in potegnil iz zidu telefonski kabel. Za hip je pomislil in rekel: »Lahko pa naju še zmerom kdo pokliče na pomoč po radiu ali televiziji.«

»Pa še res je,« je pritrdil Očalnik in izključil radio in nato še televizijo. »A še bolj varno bi bilo, če nekaj časa ne bi plačala naročnine.« Trenutek zatem pa se je še spomnil: »Pa tudi časnika raje ne beriva. Kaj če je v njem objavljen kak primer, ki je kot nalašč za naju?!«

»Proč z njim!« je vzkliknil mojster Naočnik in takoj spravil časnik v predal.

Potem sta si nataknila copate, se zleknila vsak v svoj naslanjač, si prižgala svojo pipo in hkrati zavzdihnila: »Nooooo jaaaa, zdaj sva pa čisto zares sama doma.«

Vtem pa je glasno zaropotalo, zaslišala sta, kako se je nekaj zakotalilo v dimnik in obležalo na njegovem dnu.

»Vidiš, Očalnik, na vse sva mislila, dimnika pa nisva zamašila.«

Že je znova zabobnelo v steni, ko da je v dimnik padel težak kamen. Stekla sta iz hiše in našla na cesti pred hišami tudi že sosede. Vsi vprek so hiteli pripovedovati: »Nekaj neznanega nam pada v dimnike.« Vsi so se ozirali v večerno nebo, na katerem so se že prižigale prve zvezde.

»In vetra ni, da bi nam rušil dimnike,« je pomislil mojster Naočnik.

»Mojstra, raziščita,« so se sosede obrnili k njima.

»Ta primer je za dimnikarje in ne za detektive,« se je nasmehnil mojster Očalnik. »Razen tega sva si midva pravkar vzela dopust.«

»Če ni veter in ni bil potres, potem nam kaj spuščajo z neznanih letočih krožnikov,« je govoril najbolj preplašeni sosed. »Vsak dan več jih je v zraku.«

»Z letočih krožnikov pa lahko padajo le cmoki,« je rekel mojster Naočnik in se držal resno kot stražar pred kraljevo palačo. »Skrbijo, da ne bomo brez večerje.«

Toda sosede so tako dolgo silili vanju, da sta jim mojstra detektiva obljubila, da bosta stvar raziskala, kot je treba. Sploh pa bi bilo treba o letočih krožnikih, letočih skledah in letočih zjemalkah končno izreči pravo, mojstrsko besedo. Šele njuna trdna obljuba je nekoliko pomirila sosede, da so se vrnili v hiše, mojstra pa sta se kot nočna čuvaja sprehajala sem in tja po cesti in med hišami ter budno preštevala zvezde in druge svetlobne utrinke na nebu.

»Kar so imeli cmokov na krožnikih, so nam že postregli z njimi,« je po debeli uri straže rekel mojster Očalnik.

Po hišah so že zdavnaj pogasili luči, ko sta mojstra detektiva še zmerom stražila nebo nad hišami. Kdaj pa kdaj so jima pomežiknile daljne zvezde, a kaj več jima tisto noč še niso razodele.

»Mogoče nam bodo jutri poslali z letočega krožnika za večerjo krompir v oblicah,« je rekel mojster Očalnik, »in pojutrišnjem trdo kuhana vesoljska jajca. To bo še ropotalo po naših dimnikih!« »In še bolj po naših glavah,« je pristavil mojster Naočnik, nato pa obstal, se zazrl v svetle zvezde ter rekel: »Kaj misliš, Očalnik, ali tudi na tisti najbolj oddaljeni zvezdi zdajle hodita po cesti kaka mojstra detektiva?

»Rekel bi, da ne ...«

Naočnik se je zazrl vanj: »Da ne?! Kako to veš?«

»Zato, ker detektiva tam na tisti daljni zvezdi nista tako neumna kot midva, da bi vso noč sosedom stražila dimnike.« Zatem je še odločno pribil: »Če misliva imeti zares dopust, potem se nemudoma odpraviva od doma. Predlagam, da se odpeljeva kam visoko v planine, kjer bova nekaj dni čisto zares sama.«

Tako sta se potem naslednje jutro že zgodaj odpeljala z avtobusom. Ker pa si je šofer avtobusa na ves glas navijal radio in sta mojstra tako zašla v novo nevarnost, da ju kdo pokliče na pomoč, sta kmalu izstopila in se odpravila peš proti visokim planinam. Kdaj pa kdaj sta se po detektivsko spogledala in se drug drugemu nasmehnila, globoko vdihavala planinski zrak ter v planinskem miru prisluškovala jutranjim odmevom svojih korakov. Tako sta mimogrede prikorakala do spodnje postaje žičnice, kjer je že čakalo nekaj potnikov, a so se komaj zmenili zanju, kar jima je prineslo še dodaten občutek prave dopustniške sreče.

Vstopili so v gondolo, ki se je kmalu zatem zagugala kot debela muha na pajčevini, se premaknila ter se polagoma vzpenjala v goro. Potnik v beli poletni obleki je v naročju pestoval tranzistor.

Ko ga je vključil, se je gondola s potniki vred zazibala v prijetni jutranji glasbi. Potniki so se zazrli skozi okna gondole, dolina se jim je vse hitreje odmikala, prekrivala jo je pajčevinasta jutranja meglica, planine so se že svetlikale v prvem soncu.

Nenadoma je glasba v tranzistorju utihnila, oglasil se je napovedovalec: »Posebno obvestilo ... Posebno obvestilo ... Danes so se razširile govorice, da je nekje pod Triglavom pristal leteči krožnik ...«

Med potniki je završalo.

Napovedovalec pa je nadaljeval: »Pozivamo prebivalce, naj ne nasedajo tem govoricam ... razen tega so že navsezgodaj odletele v območje Triglava posadke s helikopterji, ki bodo natančno preiskale vsako ped zemlje ... O ugotovitvah raziskovalcev vas bomo obvestili, takoj ko bo preiskava končana ...«

Čeprav se je po gondoli znova razlila poskočna glasba, potniki niso več mogli skriti razburjenja. »To niso govorice, to je gotovo čista resnica.«

»Jaz se bom s prvo gondolo spet vrnila v dolino ... O, samo da še to preživim!« Moški z velikim nahrbtnikom pa je pogledoval zdaj na to stran, zdaj na drugo in govoril: »Če nas bo leteči krožnik preletel, nas bo snel z žice kot klobuk.«

»Joj, kaj pravite, joj, pomagajte ...«

Mojstra Naočnik in Očalnik sta se suvala s komolci in se smehljala. Mojster Očalnik pa jim je celo ponagajal: »Midva lahko potrdiva, da so nam ponoči stregli z letelih krožnikov.«

»Tako lepo nas bodo odpihnili z žice, da še vedeli ne bomo, kdaj bomo kot vrabci poleteli nad dolino ... A pomirite se, prav nič ne boli, če takole letiš po zraku ...«

»Oja, kaj pa mislite, kaj pa si sploh mislite,« je kričala ženska z velikimi zlatimi uhani, »saj jaz sploh ne znam leteti!«

Potem so se spet vsi hkrati zazrli skozi okna v obzorje in strahoma čakali, kdaj se bo izza oblakov prikazal neznani leteči krožnik. Moški v svetli nedeljski obleki pa je tiščal svoj nos v tranzistor, da ne bi preslišal novega posebnega obvestila. Zdelo se jim je, da se gondola pomika vse počasnije, ko se je nenadoma čisto zares ustavila. Potnikov se je polotila nova razburjenost, krilili so z rokami in se metali iz kota v kot. Mojstra detektiva pa sta se mirno naslonila na okna gondole, počasi vlekla vsak svojo pipo in si tiho brundala pesem »Na planincih pa sončece sije« ...

»Obstali smo, ker so z letečega krožnika ustavili elektrarno,« je rekel mojster Očalnik in se spet držal resno kot star planinski kozorog.

Mojster Naočnik pa jih je opozoril: »Če boste skakali po kabini kot kakšne opice, bomo čisto zares sfrčali v prepad.«

Potniki so se za trenutek umirili, se preplašeno spogledali, a že so znova vpili, tolkli s pestmi po vratih in oknih gondole, da se je pozibavala, ko da jo je zajel gorski vihar. A ko se je potem znenada spet premaknila, so kot pokošeni popadali na tla. A šele čez čas so si nekoliko opomogli in je ženska z zlatimi uhani vprašala: »Povejta, kaj se je zgodilo z nami?«

Mojster Očalnik se ji je nasmehnil pa dejal: »Oh, nič, samo čez nekaj trenutkov bomo pristali na krovu letečega krožnika.«

(Odlomek)

Manj znane besede:

Besedam *časnik*, *nemudoma*, *ped* poišči razlago v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in jih uporabi v stavkih.

V razmislek:

- Na kakšen način sta mojstra detektiva Naočnik in Očalnik poskrbela, da ju nihče ne bi motil na dopustu? Povej, ali sta bila pri tem uspešna. Na kaj sta pozabila?
- Razloži, kaj je zmotilo večerni mir.
- Da bi imela svoj mir, sta se Naočnik in Očalnik odločila zbežati v gore. Kakšno obvestilo v gondoli je ponovno skazilo njune načrte?

Namig:

- Si se že peljal z gondolo? Kdaj in kje?
- Pripoveduj, kako bi se odzval, če bi se gondola nenadoma ustavila.
- Nariši svoje vesoljsko plovilo. S katerega planeta je?
- Detektivsko delo ni vselej prijetno, a rezultat je lahko imeniten. Predstavi naloge detektivov.

Franjo Frančič

PRAVLJICA O NEŽNEM VELIKANU

V oddaljeni votlini je živel velikan mehkega srca in dobre čudi. Bil je celo pretirano čustven, zelo rad je imel rože, petje ptic, naravo.

A kaj, ko je bil zelo osamljen. Ljudje so se mu izogibali, najbližji velikan pa je stanoval za veliko gorami, vodami, vasmi.

In še ena težava je pestila velikana. Naj se je še tako trudil, karkoli je prijel v roke, je zlomil, zmečkal ali zdrobil.

Zato je bil nesrečen in je veliko jokal. In kadar je jokal, je bližnje vasi poplavela reka velikanovih solz.

Vaščani so sklenili, da bo potrebno nekaj ukreniti. Poslali so sla v deželo za mnogimi gorami, vodami, vasmi. Tam je namreč živel lepa velikanka. Sestavili so ženitveni oglas za svojega velikana: Postaven velik velikan, modrih oči, mehkosrčen, dobrodušen in neroden, se počutim zelo samega. Rad imam rože, glasbo, ples in naravo. Če si tudi ti sama, pridi v mojo votlino.

In res, čez mesec dni sta velikan in velikanka zaživela skupaj. To je bil harmoničen zakon, kajti velikanka je bila praktična ženska, tako da je sanjarije prepustila svojemu možu, ki pa ni več tako pogosto jokal. Samo sem in tja, da ne bi prišel iz vaje. In prav kmalu sta v votlini dobila družbo. Celo kopico majhnih velikančkov.

Manj znane besede:

čud – skupek človeških lastnosti, iz katerih izhaja njegovo ravnanje; narava
pestiti – mučiti, težiti
sel – kdor prinaša kako novico ali sporočilo
harmoničen – ubran, skladen

Če si naletel na še kako besedo, ki je ne razumeš, jo poišči v slovarju.

V razmislek:

- Ob besedi VELIKAN pomislim na ...
- Iz besedila izpiši, kaj vse je velikan oboževal.
- Če pomislimo na našega velikana, lahko uporabimo izraz »videz vara«. Misel razloži s tistim delom besedila, ki opisuje njegov značaj.
- Konec zgodbe prikaži v sliki.

Namig:

- Kako bi razložil pojem osamljenost? Si jo kdaj občutil na lastni koži?
- Kaj vse bi lahko ti in tvoji sošolci naredili, da bi se osamljeni ljudje v vaši domači okolici počutili manj osamljene? Sestavite načrt aktivnosti, ki jih boste izpeljali.
- Poskusi sestaviti svoj oglas za osamljeno osebo, ki si želi družbe.
- Poskusi napisati predzgodbo, iz katere bo razvidno, zakaj je velikan živel sam v votlini (kaj se je zgodilo z njegovimi domačimi).

Franjo Frančič

KAJ JE REKLA MAMA

Mama je rekla:

Da tako več naprej ne bo šlo, da je nihče ne posluša, da naj si za zajtrk kupim jogurt in žemljo (to je 11-krat ponovila), da je nihče nima rad, ker sicer ne bi tako delali z njo, da sama skrbi za vse, da ji jaz in oči nič ne pomagava, da so z nama sami križi in težave, da je oči še slabši kot otrok (tu sem se moral zasmejati), da ona tega ne bo več trpela, da se bo oblekla in kar šla (tega ni mislila resno), da ni nič pospravljeno, da je povsod sama svinjarija in prah, da se s temi dohodki ne da shajati, da bo enkrat čisto popenila, da ne pride nikoli na čisto, da naj se kar nehava smejati (midva z očijem sva se morala smejati), da bova že videla, da ne bi nihče tako dobro skrbel za naju (tu sva resno prikimala), da je niti ne poslušava, pa nama hoče dobro, da se oči ne bo nikdar zresnil, da to zelo slabo vpliva na otroka (in obratno, bi dejal jaz), da so ji to že drugi rekli, da naju lepo prosi, da vsaj pospraviva za sabo, da ... no, nato pa je spet začela od začetka: da tako več ne bo šlo naprej ... samo z očijem nisva imela časa, poljubila sva jo vsak na eno lice in ji rekla: mama, ti si super!

Manj znane besede:*dohodek* – vsota, ki jo kdo prejme za svoje delo*popeniti* – zelo se razjeziti*shajati* – sožitje, biti v takih medsebojnih odnosih, ki zagotavljajo normalno bivanje**V razmislek:**

- Meniš, da si to, kar si pravkar prebral, že nekje slišal? Kako si se ob poslušanju počutil?
- Povej, nad čim se je pritoževala mama.
- Razloži, kako ste si v vaši družini razdelili domača opravila. Kdo dela največ?
- Ali ti je prišlo že kdaj na misel, da svojega dela ne bi opravil, ker ga bo opravil kdo namesto tebe? Kako se je tak poskus končal?

Namig:

- S sošolci se pogovori, kaj bi lahko sami postorili v učilnici, in delo opravite.
- Pred vrati vašega stanovanja se je pojavil možak in ponujal robota, ki bi delal vse namesto vas. V nekaj stavkih napiši, kako bi se spremenilo življenje vaše družine.

Astrid Lindgren

RONJA, RAZBOJNIŠKA HČI

Razbojniškemu poglavarju Mattisu in njegovi ženi Lovis se je rodila hčerka Ronja. Ko je deklica odrasla, je bila zelo pogumna, saj si je upala sama v gozd, ki je bil poln nevarnosti. V gozdu so namreč živela čudežna, a ljudem sovražna bitja. Ronja se je domov vedno vračala pravočasno, nekega dne pa je v gozdu zaspala ...

Ko se je zbudila, je bila že noč in videla je, kako zvezde žarijo nad vrhovi smrek. Tedaj je dojela, da je svet še večji, kakor je mislila. In užalostilo jo je, da so na svetu zvezde, pa jih ne moreš doseči, tudi če se še tako steguješ za njimi.

Zdaj je bila v gozdu že dalj časa, kot bi smela. Zdaj mora domov, sicer bo Mattis ves iz uma, to je vedela.

Zvezde so se zrcalile v jezeru, povsod drugod je bila črna tema. Teme pa je bila vajena. Ni se je bala. Saj, kako črno pa je v Mattisovem gradu v zimskih nočeh, ko ogenj ugasne, bolj črno kot v vseh gozdovih; ne, teme se ni bala.

Ravno ko se je odpravljala, se je spomnila usnjene malhe. Še vedno je ležala na kamnu, kjer je prej sedela in jedla, in v temi se je povzpela na kamen, da bi jo vzela. Pomislila je, da je tu na visoki skali bliže zvezdam in stegnila je roke nad glavo in jih poskusila nekaj utrgati, da bi jih odnesla domov. Toda ni šlo, zato je vzela svojo malho in hotela splezati na tla.

Tedaj je zagledala nekaj, kar jo je prestrašilo. Povsod med drevjem so se svetile oči; res, okoli skale se je zbral krog oči, ki so prežale nanjo, in tega ni prej opazila.

Nikoli še ni videla, kako se oči lahko svetijo v temi, in niso ji bile všeč.

»Kaj hočete?« je zaklicala. A odgovora ni dobila. Oči pa so se ji približevale. Počasi, malo po malem so prihajale čedalje bliže in slišala je mrmrajoče glasove, čudne stare sive glasove, ki so mrmrali in kar naprej ponavljali:

»Vsi vi sivi škrti, tu človek, tu človek v gozdu sivih škrtov, vsi vi sivi škrtje, ugriznite in udarite, vsi vi sivi škrti, ugriznite in udarite!«

In nenadoma so bila tik ob skali nenavadna siva bitja, ki so ji hotela zlo. Ni jih videla, a čutila je, da so tam, in groza jo je spreletela. In spoznala je, kako so nevarni, ti sivi škrti, ki se jih mora varovati, kakor ji je rekel Mattis. A zdaj je prepozno. Kajti začeli so udrihati po skali s kiji in gorjačami ali kar so že imeli. Bunkalo je in čunkalo in zoprno ropotalo v tišini. Ronja je zakričala, zdaj se je bala za življenje.

Ko je zakričala, so škrti nehali udarjati. A zaslišala je nekaj še hujšega. Začeli so se vzpenjati po skali. Z vseh strani so prihajali v temi. Slišala je, kako drsajo njihove noge, in slišala je njihovo mrmranje: »Vsi vi sivi škrti

škrati, ugriznite in udarite!« Ronja je iz obupa kričala še glasneje in z usnjeno malho divje bila okrog sebe. Kmalu bodo prišli nadnjo in jo ogrizli do smrti, to je vedela. Njen prvi dan v gozdu bo tudi zadnji.

Prav tisti hip pa je zaslišala rjojenje, tako besno je znal rjuti samo Mattis. Res je, tam prihaja njen Mattis, z vsemi svojimi razbojniki, njihove bakle so razsvetljevale drevesa in Mattisovo rjojenje je odmevalo po gozdu:

»Izginite, sivi škrati! Pojdite v pipino koleno, preden vas pokončam!«

In Ronja je slišala, kako zamolklo udarja, ko se njihova telesca mečejo s skale, in v soju bakel jih je tudi videla, sive male škrate, kako so bežali v temo in izginili.

Sedla je na malho in se oddričala po strmi skali. Takoj je bil Mattis pri njej, dvignil jo je v naročje, jokala je v njegovo brado, medtem ko jo je nesel domov v Mattisov grad.

»Zdaj veš, kaj so sivi škrati,« je rekel Mattis.

»Če se bojiš, to začutijo že od daleč in takrat postanejo nevarni.«

»Tako je,« je rekla Lovis, »in to velja za marsikaj. Zato je najbolje, da se ne bojiš v Mattisovem gozdu.«

»To si bom zapomnila!« je rekla Ronja. Tedaj je Mattis vzdihnil in jo tesno stisnil k sebi.

»Saj se spominjaš, kaj sem rekel, česa se moraš varovati?«

Res, dobro se je spominjala. In v naslednjih dneh se je Ronja samo še pazila pred vsemi nevarnostmi in premagovala strah.

(Odlomek)

Manj znane besede:

udrihati – udarjati

kij – kratka palica z odebeljenim koncem

gorjača – debela, grčava palica za udarjanje ali opiranje

malha – preprosta torba za čez ramo

rjuti – oglašati se z močnim, nizkim, zateglim glasom

V razmislek:

- Opiši, kako si doživljal prihajanje sivih škratov vedno bližje Ronji.
- Ali lahko sklepaš, zakaj so Ronjo hoteli napasti sivi škrati?
- Izpiši, s katerimi besedami so se škratje spodbujali, ko so se ji približevali.
- Kdo jo je rešil?
- V zadnjem delu odlomka izveš, kaj so starši naročili Ronji, da bi se izognila nevarnostim v gozdu.

Namig:

- Bi te prijatelji gledali drugače, če bi priznal, da se česa bojiš?
- Razloži, česa te je najbolj strah. Česa se najbolj bojijo dekleta? Česa pa fantje?
- Povej, katerih krajev si ne bi nikoli upal obiskati ponoči. Zakaj?
- Katerim nevarnostim si izpostavljen, če si zvečer predolgo zunaj? Kaj se ti lahko zgodi?
- Pomisli, zakaj je dobro, da nas je včasih strah.

Svetlana Makarovič

PAPAGAJ IN SIR

Nekoč je živel papagaj, ki je imel veliko željo: da bi vsaj enkrat v življenju jedel sir. Odpravil se je po svetu. Letel je mimo hiše, kjer je na okenski polici ležal kos kruha. Pograbil ga je in zletel z njim na streho. Tam ga je seveda pojedel. Potem se je ozrl in zagledal vrabca.

»Ti, ali je bil tole sir?« ga je vprašal.

»Ne,« je rekel vrabec. »To je bil kruh. In lahko te je sram, da si vsega pojedel, meni pa nič dal!«

»Nisem te videl,« je zagodrnjal papagajček in odletel. Vrabec pa je čivkal za njim:

»Požrešnost papagajska, požrešnost papagajska!«

Papagaj je priletel na kurje dvorišče, kjer je gospodinja ravno krmila kokoši, pomešal se je mednje in se nazobal žitnega zrnja. Potem se je obrnil k najbližji kokoši in jo vprašal:

»Ali je bil to sir, gospa?«

»Buteč!« je jezno rekla kokoš, »ne norčuj se! Kakšen sir neki!« In ga je kavnila po glavi.

»Auva!« je čivknil papagaj in brž odletel.

Priletel je na živilski trg. Tam je bilo vsega dovolj, povsod je kaj ukraedel in tako se je najedel do sitega. Spraševal je in spraševal, a sira ni našel.

Trebuh je imel napet ko boben, ko je sedel na naslonjalo klopi v parku. Na klopi je star mož jedel kruh s sirom.

Papagaj je leno povprašal moža, kaj jé.

»I, kaj neki,« je rekel mož. »Kruh in sir.«

»Sir? To belo je sir?« se je začudil papagaj.

»Seveda,« je rekel mož. »Ali ga hočeš košček?«

»O, lepo prosim,« je rekel papagaj.

Mož je odlomil košček sira in mu ga dal. Papagaj, ki se je bil napokal vseh drugih dobrot, je vzel sir, ga povohal in ga vtaknil v kljun.

»To pa ni dobro!« je rekel in obraz se mu je spačil.

Mož je skomignil z rameni in jedel naprej.

Od takrat imajo vsi papagaji skremžene obraze, da boste vedeli, če vas bo kdo vprašal.

Manj znane besede:

nazobati – najesti se, navadno česa drobnega

kavsniti – hitro, sunkovito seči s kljunom po nečem

V razmislek:

- Določi književne osebe. Kdo je glavni junak zgodbe?
- Iz zgodbe ugotovi, zakaj in od kdaj imajo papagaji skremžene obraze. V katerih primerih ti skremžiš obraz?
- Vsebino zgodbe *Papagaj in sir* improvizirajte v treh prizorih.
- Oblikujte vabilo in gledališki list za predstavo.
- Tako kot papagaj tudi ljudje pogosto hrepenimo po tistem, česar nimamo, in premalo cenimo to, kar imamo. Povej kaj o tem.

Namig:

- Verjetno se ti je kdaj zgodilo, da si si močno želel kako stvar, ker si jo videl pri drugih. Ko si jo končno dobil, pa si ugotovil, da niti ni tako imenitna, kot si mislil. Spomni se primera in ga opiši.
- Potrošniška mrzlica je izraz, ki pomeni, da ljudje neprestano nekaj kupujemo, tudi če tega vedno ne potrebujemo. Kako je s tem pri vas doma?
- »Tuje je vedno boljše od domačega,« bi lahko rekel otrok, ki pri sosedovih vedno vse poje, kar mu dajo, doma pa ni nič dovolj dobro. Se je tudi tebi že zgodilo kaj takega?

Svetlana Makarovič

KAJ JE NAREDIL ČLOVEŠKI MLADIČ

Gil in Glili sta dva radovedna kosovirja – dve izmišljeni zverinici. Živela sta v Kosoviriji – izmišljeni deželi. Ker jima je postalo dolgčas, sta se vsak v svoji leteči žlici odpravila raziskovat svet. Na poti sta doživela marsikaj. Med drugim sta se znašla tudi ujeta v živalskem vrtu.

Minila je ura, minili sta dve uri. Vrata v živalski vrt so bila že zdavnaj zaklenjena, tudi čuvaj je že legal k počitku v svoji hišici.

Nekaj je zašumelo pri ograji, ki je delila živalski vrt od gozda. Tam, neka senca! Kosovirja sta izbuljila oči. Temna postavica na dveh nogah se je potihoma kradla od ograje sem, tako potihoma, da je pesek komajda kaj zaškrtal pod njenimi koraki. In ko je postava stopila v mesečino, sta kosovirja spoznala dečka, ki se je bil popoldne pogovarjal z njima. Kaj neki hoče? Kosovirja sta se nasršila.

Deček se je tiho tihceno prikradel bliže h kletki. Previdno se je oziral okoli sebe. Potem je iz žepa privlekel klešče in jih pritaknil k žični mreži. Kosovirja sta se stisnila v kot in od strahu zadrževala sapo, niti zacviliti si nista upala.

Klešče so glasno zaškrtale, enkrat, dvakrat, trikrat ... deček se je plašno oziral naokoli, vse je bilo tiho – klešče so škrtnile še četrtič in v mreži je zazijala luknja!

Deček je spet nekaj zašepetal. Glili si je z repom zakrila oči.

»Zdaj naju bo požrl,« je zjavkala.

Deček pa je tiho odšel k naslednji kletki, kjer je bila zaprta podlasica. Spet so škrtile klešče. V sosednjem prostoru se je prebudila gozdna kokoš in na vse grlo zavreščala. Oglasil se je pasji lajež. Vrata čuvajeve hišice so se odprla in čuvaj je v sami pižami stal na pragu.

Deček se je zdrznil, odvrzel klešče in pobegnil proti ograji. Bil je že skrajni čas, kajti po potki sem od čuvajnice sta se zapodila dva srdita psa čuvaja. Deček je komaj ušel. Ampak, če človeški mladiči res morajo, lahko tečejo zelo hitro. Preskočil je ograjo in bil na varnem.

Kosovirjema so se zaiskrile oči, hipoma sta razumela kako in kaj. Brž sta smuknila vsak v svojo žlico, zrinila sta se skozi luknjo – brž, brž! Čuvaj je že tekkel po pesku in robantil – brž! In v zrak, visoko v zrak! Pod zvezdnato nebo! Visoko, še više, stran odtod, za zmeraj stran, domov v Kosovirijo!

Žlici sta mirno leteli skoz jasni zrak, mesečina je sijala na kosovirska smrčka in se iskrila v njunih srečnih, široko razprtih očeh. Niti besede nista črhnila, saj tudi nista mogla. Tolikšna radost je prevelika za drobno kosovirsko srce.

(Odlomek)

Manj znane besede:

nasršiti se – postaviti se v tak položaj, kot so bodice pri ježu

robantiti – izražati jezo, nejevoljo z glasnim govorjenjem, preklinjanjem

V razmislek:

- Ker je zgodba zanimiva, jo pozorno poslušaj. Vsebinsko si boš lažje zapomnil, če jo boš prikazal na dogajalni premici.
- Kje sta se znašla kosovirja v tem odlomku? Določi, kje se zgodba dogaja.
- Opiši, kakšne živali so kosovirji in v kakšnem svetu živijo.
- Iz zgodbe ugotovi, kdo je kosovirja rešil iz ujetništva.
- Kaj misliš, zakaj je to storil? Ali je običajno, da spuščajo ljudje živali iz kletk?
- Kakšno je tvoje mnenje o živalskih vrtovih? Navedi nekaj njihovih prednosti in pomanjkljivosti.

Namig:

- Tako kot pisateljica si tudi ti v mislih pričaraj svojo izmišljeno zverinico. Da boš imel njeno podobo stalno pred očmi, jo najprej nariši.
- Daj ji ime in jo zapleti v nenavadne dogodke ter jih prikaži v stripu.
- Kar si ustvaril, predstavi sošolcem. Način predstavitve določi sam.
- Zgodbo je napisala Svetlana Makarovič. V poglavju *O avtorjih* si lahko ogledaš njeno sliko in izveš nekaj o njej.

Sue Townsend

SKRIVNI DNEVNIK JADRANA KRTA

Petek, 17. julij

POLNA LUNA

Moja draga ljubica zapušča jutri naše kraje. Spremil jo bom na letališče. Upam, da avion ne bo imel težav z utrujenostjo materiala. Prejle sem pogledal na zemljevid sveta, da bi videl, kje je Tunizija, in zelo mi je odleglo, ko sem se prepričal, da Pandori ne bo treba leteti čez Bermudski trikotnik.

Če se moji ljubici karkoli zgodi, se nikoli več ne bom nasmehnil.

Kupil sem ji knjigo, da jo bo brala med poletom. Naslov je Padamo!

Napisal jo je tip, ki mu je ime William Goldstein III. Zelo dobro je opisano, kaj moraš početi, če se zgodi najhujše.

Pandora je Padamo brala na avtobusu med potjo na letališče. Ko je bil objavljen njihov let, je postala malo histerična, in oče jo je moral nesti po stopnicah.

Mahal sem za avionom, dokler ni izginil v velikem oblaku, potem sem se žalosten spravil na avtobus in šel nazaj domov.

Ne vem, kako se bom pretolkel skozi naslednjih štirinajst dni.

Lahko noč, moja tunizijska lepotica.

Nedelja, 19. julij

PETA PO SVETI TROJICI

Ostal sem v postelji in gledal zemljevid Tunizije

Ponedeljek, 20. julij

Še nobene kartice od moje ljubice.

Torek, 21. julij

Zjutraj se je oglasil Bert. Rekel je, da je Tunizija polna nevarnosti.

Sreda, 22. julij

Zakaj še nisem dobil nobene kartice? Se je mogoče kaj zgodilo?

Četrtek, 23. julij

Našega poštarja sem vprašal o zvezah med Tunizijo in Anglijo. Rekel je, da so `hudičeve`, rekel je, da je tunizijska pošta odvisna od kamel.

Petek, 24. julij

Šel na obisk h gospodu Singhu. Rekel je, da je Tunizija zelo nehigienična. Videti je, da se vsi, razen mene, spoznajo na Tunizijo!

Sobota, 25. julij

PANDORA! PANDORA! PANDORA!

O ljuba moja

moje srce hrepeni,

moja usta so suha,

moja duša gori.

Ti si v Tuniziji,

jaz pa sem doma v hiši.

Spomni se name in solzo si obriši.

Vrni se zagorela, rjava in prevzeta.

Sreča zate, da imaš bogatega očeta.

Nazaj pride čez šest dni.

Nedelja, 26. julij

ŠESTA PO SVETI TROJICI

Šel k babici na kosilo. Zaradi Pandorinega potepanja po Tuniziji sem bil žalosten in vase zaprt. Babica me je vprašala, če sem zaprt. Skoraj sem nekaj rekel, toda kakšen smisel bi imelo govoriti o ljubezni ženski pri šestinosemdesetih, ki misli, da je to nespodobna beseda?

Ponedeljek, 27. julij

Kamelja kartica! Piše:

Najdražji!

Tukaj so gospodarske razmere zelo grozne. Hotela sem ti kupit darilo, vendar sem namesto tega ves svoj denar podarila nekemu beraču. Ti imaš tako plemenito srce, zato sem prepričana, da boš razumel.

Neskončno tvoja,

za vedno,

Pandora

Pomisli, denar za moje darilo je dala enemu svinjskemu, lenemu beraču! Celo naš poštar se je zgražal!

(Odlomek)

Manj znane besede:

utrujenost materiala – dotrajan material

prevzeta – navdušena, vzhičena

V razmislek:

- Jadran Krt je fant, ki ima kup mladostniških težav. Največ preglavic mu povzroča njegova strastna, a neuslišana ljubezen do dekleta. Kako se je počutil? Kako bi se počutil ti v njegovi koži?
- Kam je Pandora, njegova izvoljenka, odpotovala na počitnice? Ko boš poiskal državo na zemljevidu, boš lahko odgovoril, zakaj se je tja odpeljala z letalom.
- Zapis zgornjega besedila ni ravno običajen. Za kakšno vrsto besedila gre? Naslov ti bo pomagal do pravilnega odgovora.

Namig:

- Najstniške ljubezni so lahko zapletene, neuslišane, kratkotrajne in še in še bi lahko naštevali. Napiši, kakšne so tvoje izkušnje s tega področja.
- Branje Jadranovega dnevnika je sila zanimivo branje. Začni s pisanjem svojega in ugotovil boš, da bo prav tako zanimiv.
- Kaj misliš, zakaj naj bi bilo tovrstno pisanje, kot je Jadranov dnevnik, skrivno?

Vitan Mal
SREČA NA VRVICI

Skok z mostu

Režiser je popeljal Matica k ograji na mostu.

»Bi si upal skočiti?«

Matic je zlezel na zid in pljunil v globino. Kar dolgo je moral čakati, da je pljunek pljusnil v zelenkasto reko. Postalo mu je tesno pri srcu. Mama mu ni nikoli dovolila skakati v bazen s skakalnice, pa čeprav je skakal na noge. Preveč se je bala zanj. To ga je jezilo in zdaj je imel odlično priložnost, da ji dokaže, kako velik je že. Do dvanajstega leta mu je manjkalo samo še nekaj mesecev ...

Samo kaj, ko je pljunek padal celo večnost!

Ozrl se je po fantih in dekletih. Bil je predaleč, da bi slišal njihov pogovor, in tako tudi ni vedel, kako so začele padati stave na njegov račun. Ali bolje: na račun njegovega poguma.

»Z mos-mosta bo s-skočil. Boste videli,« je trdil Rjoveči bik.

»Kje si pa upa,« se je zasmejala Neli.

Rjoveči bik je bil korajžen.

»Jaz-jaz pa bi!«

Rdečelaska se je zasmejala, potem pa poredno pripomnila, da bi skočil le, če bi ga noter vrgel ...

Poglavar se ni mešal v pogovor. Samo rekel je, da plača coca-colo, če skoči, in potem je spet molčal.

Matic je medtem ves nesrečen stal na zidu. V gumijastem čolnu sta sedel dva moža v potapljaških oblekah. Tudi bombe s kisikom sta imela, maski pa sta držala pripravljeni v rokah.

»Menda te ni strah?« je režiser hrabil dečka in ga oklepal okrog kolen, da se ne bi prehitro znašel v vodi. »Nič se ne boj. Potapljača sta samo zaradi tebe!«

Matic je zbiral pogum. Tako še opazil ni, kako sta človeka žabi gledala navzgor. Nekaj sta mu vpila in pri tem kazala z rokami.

»Fantek, kar semle skoči!«

Matic je hitro vprašal režiserja: »Pa je zadosti globoka?«

»Še preveč!«

In deček se je zagledal v prazno.

Že se je videl, kako pada v globino: od strahu je nehal dihati. Da ne diha, se je spomnil šele v vodi, ko je drsel proti dnu in je za sabo spuščal na stotine zračnih mehurčkov, ki so brbotali izza njegovih hlač in srajce ... Začel je goltati vodo. Zeleno in umazano reko. Najprej je pogledal iz vode človek žaba. Pocukal je za vrv, ki se je spuščala z mostu. Režiser, asistent, maskerka, dreser in snemalec so začeli panično vleči. Vrv se je le počasi dvigala in na koncu vrvi je bingljal Matic. Skoraj stoodstotno utopljen. Človek žaba mu je na mostu priskočil na pomoč. Dvigal je Matičevi roki in mu jih stiskal na prsih. Iz fantovih ust je brizgala voda kot iz pokvarjenega vodovoda. Ogromna mlakuža se je širila vse do Jakobovih nog. Kuža se je skobacal na vse štiri, gledal lužo in zmajeval z glavo ...

Matic je pogoltnil slino. Začutil je, kako ga je nekdo potrepljal po stegnu.

»Korajžen pa si,« je zašepetal Rok in takoj pripomnil, da sta šla Črni blisk in Rjoveči bik staviti za coca-colo.

»Blisk plača, če skočiš!«

»Še z višjega sem skakal, samo mama mi ne pusti.«

»Ne bodo ti verjeli!« mu je prijateljsko namignil deček.

Pristopil je še asistent. Bil je precej presenečen, saj jih je slišal od režiserja, ker je našel za vlogo takšnega cagavca.

»Pa tako korajžnega si se delal!«

»Kdo pravi, da ne bom skočil!« se je razjezil Matic in odločno pomignil Roku. »Tja pojdi! Boš bolje videl.«

Jim bo že pokazal! Sit je bil njihovega govoričenja. Plavati je znal, torej je moral samo paziti, da ga ne bi zaneslo na trebuh ali hrbet.

S svojo končno odločitvijo je prebudil televizijsko ekipo. Na mostu je završalo kot v panju. Tajnica je pritekla s tablico, na kateri so bile s kredo zapisane številke, snemalec je še zadnjič zmeril svetlobo s posebno napravo, podobno črni cigaretni škatli, pomočnik tonskega snemalca je iskal svoje mesto pod soncem z mikrofonom, obešenim na dolgi palici, kopica fotografov pa je zasedla najprimernejša mesta za posnetek velikega dejanja. Oblak, ki se ga je režiser tako bal, se je umaknil proti jugu.

Tudi Črni blisk in Rok sta bila na trnih. Blisk, ker se je zbal za coca-colo, Rok pa, ker je želel prijatelju najboljše.

»Smo pripravljeni?« je zavpil režiser in dvignil roko.

»Nagra!« se je zadržal asistent.

Tonski snemalec je obrnil stikalo na magnetofonu podobni napravi.

»Teče!«

»Kamera!«

In ko je tudi ta stekla, je čez ograjo mostu zaplaval balonček. Kot metulj nežno je pristal na gladini. Zdaj je bil na vrsti Matic. Vdihnil je zrak in se odlepil od zidu. Zdelo se mu je, da je padal v globino celo večnost. Začenjalo ga je zanašati, zato je zakrmaril z rokama.

Silovit štrbunk.

Če bi priletel na trebuh, je ne bi poceni odnesel. Kakor mu je v tistem trenutku uspelo oceniti, ni priletel daleč od balončka. Zaprasketalo mu je v ušesih, zamižal je in se skušal ustaviti. Vseeno se je dotaknil blatnih tal. Pomislil je na umazanijo, zato se ni odrinil, ampak je počakal, da ga je začela nevidna sila dvigati. Zbral se je in odprl oči. Malo ga je zapeklo, videl pa ni ničesar. Drobci umazanije so drseli mimo njega.

Na gladini še ni dobro zajel zraka, ko je nedaleč od njega treščila črna gmota. Val mu je špricnil v usta in še preden se je zavedel, ga je Jakob grabil za roko. Nobene bolečine ni čutil, tako nežno ga je prijel. Vlekel ga je proti gumijastemu čolnu, s katerega sta zdrsnila moža žabi.

Ker je Matic vedel, da Jakobov skok ni bil predviden, se je skušal rešiti njegovega prijema.

»Proč, Jakob! Proč!«

Tokrat ga Jakob ni ubogal. V vso stvar se je vmešal še režiser. Tulil je z mostu, naj zagrabi balonček, potem pa se pusti odvreči Jakobu. Tako snemanja niso prekinili, saj je vse skupaj uspelo bolje od zapisa v snemalni knjigi.

Radovedneži na mostu so navdušeno ploskali. O skoku so glasno razpravljali tudi še potem, ko so glavna junaka potegnili v čoln. Matic je moker in zadihan pokleknil k Jakobu in ga objel okrog mogočnih pleč. Pustil je, da ga je polizal po obrazu.

»Vidiš, saj nisem utonil,« je zašepetal in ga še krčeviteje objel.

Črni blisk je zamahnil z roko. Kar črvičilo ga je od zavisti.

»Ha, pa tak igralec! Vsak bi bil boljši. Jaz grem, vi pa kakor hočete!«

»Coca-colo plačaš,« je rekla Rdečelaska, da se je poglavar razburil:

»Saj ni skočil na glavo!«

»Nismo se zmenili tako! Skočil je in pika!«

Poglavar ni hotel zgubiti avtoritete. Odgnal se je s kolesom od zidu in pri tem skoraj podrl Rdečelasko.

»Greva!« je zavpil Biku.

(Odlomek)

Manj znane besede:

zavist – nevoščljivost

cagavec – neodločen človek

avtoriteta – ugled ali vpliv, ki izhaja iz moči ali znanja

V razmislek:

- Pripoveduj, kako bi se počutil, če bi se ti pokazala možnost, da zaigraš v filmu.
- Razloži, zakaj je Matic skočil z mostu v umazano reko. Kdo se mu je pridružil v vodi?
- Naštej, kateri člani filmske ekipe so sodelovali pri snemanju filma, in opiši njihove naloge.
- Pes Jakob je bil velik črn novofundlandec. Meniš, da bi takega psa lahko brez napovedi pripeljal domov?

Namig:

- Kaj so se igrali Matic in njegovi prijatelji, če so se preimenovali v Črnega bliska, Rjovečega bika ...?
- Za pusta se otroci radi našemijo v Indijance in Indijanke. Bi znal opisati ali narisati njihov kostum?
- V knjigah, ki govorijo o zgodovini Amerike, boš izvedel, kako so živeli resnični kavbojci in Indijanci.
- Film *Sreča na vrhovi* je vreden ogleda, prav tako pa je vredna poslušanja pesem iz tega filma. Če ti bo všeč, se jo nauči zapeti.
- Bi znal napisati nekaj stavkov s skupnim naslovom »Vsak je sam svoje sreče kovač«?

Dramatika

Frane Milčinski

ZVEZDICA ZASPANKAKOMET (*trobi za odrom*): Tratata! ... Tratata! Tratata ...

DRUGA ZVEZDA: Lejte, lejte! Komet Repatec prihaja!

PRVA ZVEZDA: Ta nam bo vedel povedati kaj novega!

TRETJA ZVEZDA: Vse nebo prejadra! Ta nam bo prinesel kaj novic.

DRUGA ZVEZDA: (*ga kliče*): Komet Repatec! Komet Repatec!KOMET (*od daleč za odrom*): Že letim, že letim. (*Prileti na sceno.*) Hahaha! Sem že tu! Sem že tu, sestrice zvezdice! Samo v lička vas uščipnem, laske vam razkuštram, pa stečem spet, pa spet zdrvim čez nebo, čez širno nebo, jaz kurir in pismonoša vesoljstva, komet Repatec.

PRVA ZVEZDA: Je kaj novic?

DRUGA ZVEZDA: Povej no, stric!

TRETJA ZVEZDA: Tako smo radovedne!

VSE TRI: Novice! Novice! Novice!

KOMET: Oh, ti ženska radovednost! ... Kaj je novega? Je kaj novega? O pač, pač! Na Zemlji je nekaj narobe.

PRVA ZVEZDA: Kaj?

DRUGA ZVEZDA: Kako?

TRETJA ZVEZDA: Zakaj?

KOMET: Ne vem zakaj, ne vem kako. Samo v lička vas uščipnem, laske vam razkuštram, pa spet zdrvim čez širno nebo. (*Hoče odleteti.*)

PRVA ZVEZDA: Počakaj, počakaj, komet!

DRUGA ZVEZDA: Radovedne smo!

TRETJA ZVEZDA: Povej, kaj je na Zemlji narobe!

KOMET: Kaj je narobe tamkaj? Vse je narobe, pravi cirkus, vam rečem. Poslušajte torej! Letel sem nizko, nizko, tik nad Zemljo. Toliko, da nisem s svojim ognjenim repom dimnikov omedel. In kaj sem videl? Otroci ne spe. Jokajo, jokajo, ne morejo spati. Mamice jim dajejo kamilice in kumino, a otroci jokajo kar naprej. Jokajo, jokajo, ne morejo spati in vsi gledajo nekam gor v nebo.

PRVA ZVEZDA: Jedeta!

DRUGA ZVEZDA: Le kaj bi to bilo, da otroci ne spe.

TRETJA ZVEZDA: Kdo ve!

KOMET: Zdaj pa vas v lička uščipnem in laske vam razkuštram in zdrvim preko neba, preko širnega neba. (*Hoče odleteti.*)PRVA ZVEZDA (*ga ujame za rep*): Ne še, stric!DRUGA ZVEZDA (*ji ga pomaga vleči nazaj*): Še kaj novic!

TRETJA ZVEZDA: Kaj si še videl na Zemlji?

KOMET: Kaj sem še videl? Poslušajte torej! Sredi morja valov so mornarji zgrešili pot. Barka jadra sem in tja, a obale ne najde. Ne obale, ne luke, kjer bi spustila sidro. Tava, tava zgubljena barka sredi morja, a vsi mornarji gledajo nekam gor v nebo.

PRVA ZVEZDA: Jedeta, kaj!

TRETJA ZVEZDA: Čudno, čudno!

DRUGA ZVEZDA: Le kaj bi to bilo, da mornarji ne najdejo poti.

KOMET: No, če ste že radovednice take, poslušajte, kaj sem še videl na Zemlji. Ob oknu pesnik sloni, pesem zлага, pa mu ne gre in ne gre. Nohte grize, peresnik lomi, a ne najde in ne najde rime na besedo LONEC. Jezi se, peresnik grize, nohte lomi in gleda nekam gor v nebo.

PRVA ZVEZDA: Jedeta, kaj bo iz tega?

DRUGA ZVEZDA: Kaj, da pesnik ne najde rime na besedo lonec?

TRETJA ZVEZDA: Le kaj bo bo?

KOMET: Zdaj pa vas v lička uščipnem, laske razkuštram in zdrvim preko neba, širnega neba. *(Jim ponagaja, one pa se branijo.)*

PRVA ZVEZDA: Pusti nas, no!

DRUGA ZVEZDA: Porednež ti tak!

TRETJA ZVEZDA: Hihihihih!

KOMET *(zatrobi v svoj poštni rog)*: Tratata! *(In odleti.)*

VSE TRI *(kličejo za njim)*: Na svidenje! Na svidenje, komet Repatec!

KOMET (*že od daleč*): Na svidenje, sestrice zvezdice! Tratata!

PRVA ZVEZDA: Kaj mislita, sestri, kaj bi to bilo, da je na Zemlji vse narobe? DRUGA ZVEZDA: Kdo bi razvozlal?

(*Spet svetijo zvezde mirno, spokojno dol na Zemljo. Le stražarsko mesto zvezdice Zaspanke je prazno.*)

BOTER MESEC (*za odrom šteje zvezde, se približuje*): 3 milijarde 5 milijonov 723 tisoč 594, 3 milijarde 5 milijonov 723 tisoč 595, 3 milijarde 5 milijonov 723 tisoč 596 ...

PRVA ZVEZDA: Boter Mesec prihaja.

DRUGA ZVEZDA: Že prešteva zvezde.

TRETJA ZVEZDA: Nocoj je pa zgođen.

BOTER MESEC (*pride na oder in šteje dalje*): 3 milijarde 5 milijonov 723 tisoč 597 ...

VSE TRI: Dober večer, boter Mesec!

BOTER MESEC (*jim ne utegne odzdraviti*): 3 milijarde 5 milijonov 723 tisoč 598 ... Stoj! Tule pa nekaj ni v redu, tule ena zvezda manjka. Kdo tu manjka?

PRVA ZVEZDA: Mar kdo manjka?

DRUGA ZVEZDA: Nihče ne manjka.

TRETJA ZVEZDA: Saj smo vse.

BOTER MESEC: Niste vse. Bom pa vendar vedel. Tule se število ne ujema. Ena zvezda manjka. (*Pokaže na prazno stražarsko mesto zvezdice Zaspanke.*) Tule je prostor prazen.

TRETJA ZVEZDA: Saj res. Tule je prostor prazen.

PRVA ZVEZDA: Le kdo tu manjka?

BOTER MESEC: Kdo tu manjka?

ZASPANKA (*od nekod iz vsemirja*):

Že letim, že letim!

VSE TRI: Zvezdica Zaspanka

PRVA ZVEZDA: Spet je zaspala.

DRUGA ZVEZDA: In zamudila službo.

TRETJA ZVEZDA: Tja, tja, tja, kako je danes mladina zanikrna.

ZASPANKA (*prileti iz vsemirja in se postavi na svoje stražarsko mesto*):

Ku-ku! Sem že tu!

BOTER MESEC (*je resnično hud*): Spet si zaspala, Zaspanka.

ZASPANKA: Malo, čisto malo boter Mesec.

PRVA ZVEZDA (*se ji posveti*): Aaaa, to je tisto!

BOTER MESEC: Kaj je tisto, kdo je tisto?

PRVA ZVEZDA: Zato je na Zemlji vse narobe.

DRUGA ZVEZDA: Otroci ne spe ...

TRETJA ZVEZDA: In mornarji ne najdejo poti ...

PRVA ZVEZDA: Pesnik pa ne najde rime na besedo lonec.

BOTER MESEC (*prav nič ne razume*): Kaj, kaj, kaj, kaj?

DRUGA ZVEZDA: Zato so gledali vsi tako čudno v nebo.

TRETJA ZVEZDA: Na nebu jim je manjkala zvezda, pa se jim je zmešala štrana.

PRVA ZVEZDA: Ti si vsega kriva, zvezdica Zaspanka.

(Odlomek)

Manj znane besede:

Če si poleg besed *omesti*, *kumina*, *peresnik*, *razvozlati* naletel še na kako manj znano, jo izpiši in vse pojasni.

V razmislek:

- Ob mirni glasbi si poskušaj v mislih narisati zvezdnato nebo. Opiši ga.
- Povej, kje so zvezde opravljale svojo službo. Kdo jim je prinašal pošto?
- Pojasni, kakšno delo opravlja boter Mesec. Kako bi se ti znašel v njegovi vlogi?
- Razloži, kaj je bilo nekega dne na Zemlji narobe in zakaj.
- Ugotovi, zaradi katere svoje lastnosti je imela zvezdica Zaspanka težave.

Namig:

- Naštej poklice, ki se pojavljajo v gledališču. So vsi poklici enakovredni?
- Razdelite si vloge in se jih naučite gladko brati.
- Pripravite lutkovno gledališče. Izdelajte tudi ustrezne lutke.
- Oblikuj vabilo in gledališki list za lutkovno predstavo. Laže boš delal, če si boš kak gledališki list prej ogledal.

Boris A. Novak

V OZVEZDJU POSTELJE

Zvezdica Zvezdana je bila iz drugega ozvezdja, od koder so jo neke noči pregnali. Zatekla se je na različne kraje, vendar so jo povsod spodili. Nazadnje se je znašla v ozvezdju postelje – pri deklici Ani.

ZVEZDANA (*zaman poskuša peti, stiska jo v grlu*):

Samotno utripam in jokam svoj sij,
Vesolje, kako sem nesrečna! ...

(govori) Zdaj zdaj me bo konec! Zjokala se bom in se kot velikanska zlata solza utrnila s temnih nebesnih trepalnic ... Ne prenesem več ... Ne zdržim več ... Ne morem več ... (*joka*) Šmrk ... šmrk ... šmrk ... šmrk ... (*govori*) Šmrk, lej no lej! Levo spodaj se svetlika neko blesteče belo ozvezdje, šmrk, ki ga prej še nikoli nisem opazila. O, sonce bodi zahvaljeno! Ali ni to – ozvezdje Postelje?! ...

Zvezdana se približa Anini postelji.

Hura, ozvezdje Postelje! ... Tukaj si bom po vseh napornih pustolovščinah končno lahko odpočila. Kako udobno ležišče, kako visoko vzglavje, kako mehka blazina, kako tople rjuhe! ... Ampak joj! V tem ozvezdju že nekdo spi. In ta nekdo ni niti zvezda niti planet niti luna niti meteor niti komet ... Neverjetno! Tako čudnega bitja še svoj živi dan nisem videla. Nič zato! Trenutno nimam nobene druge izbire. Kar pod odejo bom smuknila, mogoče me to sanjsko bitje sploh ne bo začutilo zraven sebe ...

Zvezdica se splazi pod odejo in v hipu zaspi ... A Zvezdanino ozvezdje Postelje oziroma Anina postelja, kakor hočete, je preozka za dva otroke, eno deklico in eno zvezdico. Zato med njima kmalu pride do zagrizenega boja za sanjsko ozemlje – do prerivanja, brcanja, vzdihov in bojnih krikov v spanju!

ANA: Auč

ZVEZDANA: Joj, joj!

ANA: Brrrrr!

ZVEZDANA: Mmmm!

ANA: Zeebee! Brrrr! O, kako strrraašššansko me zeebee!

ZVEZDANA: Mmmm, kako je tuu priijeetnoo tooplooo!

ANA: Le kjee je ta vraaažjaa oodeeeja?! ... Brrrr! ... Je mogooče speet uušlaaa naa tlaaa?!

ZVEZDANA: Ooo, kakoo iizdaatnooo grreeeejee taa ljuubezniiivaa oodeeejaa! Kaakšnoo boogaaastvoo, kaakššno raazkooošjee! Mmmm!

ANA: Zzziiimmmaaa, zzziiimmmaaa! Brrr!

ZVEZDANA: Mmmm, pooollleeeetjee!

ANA: Joouuuuu!

ZVEZDANA: Aaaauuuaa! ...

Ana se premražena zbudi in nejevoljna zagleda v svoji postelji nepovabljeno gostjo. Le kaj bo zdaj?

ANA: Le kdo me stalno vleče in vleče in vleče za nos in me vleče na tla in vleče odejo z mene?! ...
 Hej, tat, vrni mi odejo!
 ZVEZDANA: Ne, ne dam!
 ANA: Kaj? Ne daš? Potem pa na še nekaj za nameček! Pritepenka! (*Jo udari.*)
 ZVEZDANA: Uuuuh! Če sem jaz pritepenka, pa bodi ti – pretepenka! Na nazaj! (*Jo udari nazaj!*)
 ANA: Jojojojoj!
 ZVEZDANA: Bumf! Zdaj pa imaš!
 ANA: Tresk!
 ZVEZDANA: Oooopaaa!
 ANA: Odejo sem, saj je postelja moja, moja, moja!
 ZVEZDANA: Ne, ne, ne, ne in še tisočkrat ne!
 ANA: Ja, ja, ja in še pika po nosu in še milijonkrat ja!
 ZVEZDANA: Ne in pika!
 ANA: Ja in klicaj!
 ZVEZDANA: Aaaauč! Na!
 ANA: Uuuuf!
 OBE: Ojojooooojoooojooooj! ...

A nenadoma se zgodi čudež zaradi silnega prerivanja in pretepanja odeja zdrsne z Zvezdane na tla in Anino posteljo razsvetli prelepi zlatomodri sij bojvite zvezdice! ...

ANA: Faaantaaastično! Se ti tako svetiš? Je to privid ali resnica?
 ZVEZDANA: Žal, resnica.
 ANA: Počakaj, resnica, da si pomanem oči! ... Še zmeraj si tukaj!
 ZVEZDANA: Seveda sem. Hočeš, da te uščipnem, če ne verjameš?!
 ANA: Nikar, si me že dovolj poščipala! Dajva, skleniva premirje!
 ZVEZDANA: Rade volje, ker tako krepko udrihaš.
 ANA: Kdo si vendar? Od kod si?
 ZVEZDANA: Zvezdica Zvezdana sem, doma iz ozvezdja Mize. Kdo si pa ti, ki se tako imenitno boksaš?
 ANA: Ana sem, samo navadna deklica Ana.
 ZVEZDANA: Sijajno! Jutri se bom povabila pred svojimi zvezdnimi prijateljicami, da sem se ravšala z nevarno pošastjo, ki se ji reče deklica Ana.
 ANA: Niti malo nisem nevarna, še manj pa pošast! Ampak ... Kako si zašla v mojo posteljo?
 ZVEZDANA: V tvoje ozvezdje sem se pritihotapila, ker so me iz vseh drugih napodili.
 ANA: Kdo le?
 ZVEZDANA: Najprej neki kruti satelit. Kar zasedel je moje mesto na nebu in me nagnal iz moje hiške.
 ANA: Grobijan! A veš, tudi meni se je včeraj pripetila podobna grdobija. Pomisli, moj sosed Črt, nesramnež, je mene in moje prijateljice kar meni nič, tebi nič prepodil iz našega dvorišča.
 ZVEZDANA: Fuuuj!
 ANA: Ta Črt je res en velik fuj! A hitro pripoveduj naprej!

ZVEZDANA: Po tem, ko sem se komaj rešila iz satelitovih krempljev, sem se namenila prenočit v nebesnem hotelu v ozvezdju Omare. A cene so bile naravnost astronomske in jaz reva še zdaleč nisem premogla dovolj zlatega zvezdnega prahu, da bi plačala sobo.

ANA: Ah, te prismojene težave z denarjem! Tudi jaz si včeraj nisem mogla privoščiti sladoleda, ker nisem imela dovolj cvenka pri sebi.

ZVEZDANA: Potlej sem se pa od utrujenosti kar zleknila na nebesno jaso v ozvezdju Preproge. Ampak zaman: od nekod se je brž vzel nek butasti vesoljski paznik, da sem morala še enkrat pokazati pete.

ANA: Ubožica! Veš, tudi jaz in moje prijateljice smo to doživele. V vsej okolici ni niti ene same zelenice, ko se pa hočemo igrati na travi v parku, zmeraj privihra paznik in nas prežene.

ZVEZDANA: Videti je, da imamo po vsem vesolju enake težave. To me tolaži. No, samo da sem navsezadnje priromala do tvojega ozvezdja. Tisti eter je bil že tako leden...

ANA: Eter? Kaj pa je to?

ZVEZDANA: Eter je redek piš, ki eje od enega konca neskončnosti do drugega.

ANA: Eje od enega konca neskončnosti do drugega? Potem pa mora biti eter nekakšen vesoljski veter!

ZVEZDANA: Veter?

ANA: Ja! Pri nas, na Zemlji, pravimo, da veter veje od obzorja do obzorja.

ZVEZDANA: Hura! Eter, ki eje, se rima z vetrom, ki veje! In jaz, zvezdica Zvezdana, se rimam s tabo, deklico Ano!

ANA: In najine težave z vsemi tistimi presnetimi sateliti in Črti in nebesnimi hotelirji in zemeljski-trgovci in pazniki parkov in nebesnih jas se tudi do pičice rimajo!

(Odlomek)

Manj znane besede:

utrniti – ugasniti

cvenk – denar

pokazati pete – pobegniti

priromati – pripotovati, priti

V razmislek:

- Kako bi se odzval, če bi se ponoči v tvoji postelji znašla zvezda?
- Besedilo, ki si ga prebral, je dramsko besedilo. Primerjaj ga s proznim besedilom.
- V zgornjem besedilu opredeli glavne in stranske osebe ter kraj in čas dogajanja.
- V besedilu poišči besede, ki so v povezavi z vesoljem, in jih na svoj način pojasni.

Namig:

- Pojdi na domišljijско potovanje: pripoveduj o Zvezdaninih nebesnih in Aninih zemeljskih doživetjih.
- Izberi si odlomek iz zgornjega besedila in ga prepisi v običajno (prozno) obliko.
- Sestavi svoje besedilo, iz katerega bo razvidno, da se dva pogovarjata (dvo-govor).

O avtorjih

Ljudski avtorji

Avtorji prvih pripovedi, ki so krožile med ljudstvom, niso znani. Pripovedi so se najprej prenašale z ustnim izročilom in se pri tem tudi spreminjale. Zato so se pogosto ohranile v več različicah. Najznačilnejše oblike ljudskega pripovedništva so pripovedke, pravljice, bajke, legende, basni in pregovori. Danes so zbrane v različnih zbirkah ljudskega slovstva.

Hans Christian Andersen (1805–1875), danski pesnik in pisatelj

Je največji svetovni pravljicar. Njegove pravljice tudi danes z nezmanjšano močjo nagovarjajo tako otroke kot odrasle. V njih se loteva vprašanj dobre in zla, pravice in krivice, resničnosti in videza. Med najznamenitejšimi so zagotovo *Grdi raček*, *Deklica z vžigalicami*, *Princeska na zrnju graha*, *Mala morska deklica*. Po tem izjemnem pravljicarju nosi ime tudi najpomembnejša nagrada na področju mladinske književnosti.

France Bevk (1890–1970), učitelj, časnikar, kulturni delavec in pisatelj

Je najbolj plodovit slovenski pisatelj. Preizkusil se je v vseh književnih zvrsteh, čeprav je ustvaril največ pripovednih del. V njih pogosto govori o življenju ljudi na Primorskem, še posebej v času, ko je bila ta slovenska pokrajina pod Italijo. Sodi med najpomembnejše pisatelje za mlade; njegove najlepše povesti so *Tatič*, *Lukec in njegov škorec*, *Pastirci*, *Pesterna*, *Peter Klepec*, *Grivarjevi otroci* in druge. Pisal je tudi otroške igre, ki so bile zbrane v knjigi *Bedak Pavlek*.

France Filipič (1919), pesnik, pisatelj, dramatik, zgodovinar

Rodil se je v Mariboru. Med vojno je bil zaprt v koncentracijskem taborišču. Je avtor zgodovinskih knjig, kot je npr. *Pohorski bataljon*. Njegova najpomembnejša dela so *Viharna leta*, *Osmi dan v tednu* in *Pojóči konji*. Za otroke je napisal pesniško zbirko *Srebrna metlica nad goro* ter nekaj pripovednih del (*Pravljica o bratcu in sestrici*, *Peter*, *Pravljice*).

Jean de La Fontaine (1621–1695), francoski pesnik in pisec basni

Je najbolj slaven francoski basnopisec. Njegove basni so duhovite in kritične, temeljijo na dobrem poznavanju človeške naravi in imajo dovršeno umetniško obliko. V slovenščino so bile prvič prevedene leta 1917, poznamo jih pod naslovom *Enim v prid in drugim v kvar*.

Franjo Frančič (1958), pisatelj, pesnik in dramatik

Po izobrazbi je socialni delavec, po poklicu pa pisatelj, ki živi in dela v Piranu. Uveljavil se je z literaturo za mladino in odrasle. Za mlade piše pravljice in poetično-pravljico prozo (*Male Pravljice, Pravljice, kje ste?*), krajše pripovedi in povesti, ki pogosto govorijo o problemih odraščanja v neurejenih razmerah (*Angelo, Ulica svobode, Zaklad svetega Jurija*). Je avtor mladinskega romana *In drugi* ter zbirke pesmi za otroke *Imaj se rad*. Veliko piše tudi za odrasle, kjer prikazuje predvsem ljudi z obrobja družbe. Najbolj znan je njegov roman *Domovina, blede mati*.

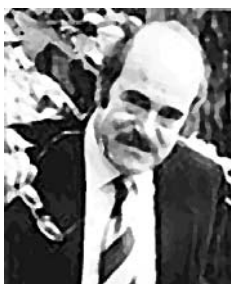
Niko Grafenauer (1940), pesnik, prevajalec in esejist

Rodil se je v Ljubljani, kjer je tudi študiral. Veliko pesmi je napisal za otroke; najbolj znana je pesniška zbirka *Pedenjped*. Izdal je tudi druge zbirke pesmi, npr. *Nebotičniki, sedite, Stara Ljubljana, Skrivnosti, Majhnica, Majhnica in Katrca Škrateljca, Kadar glava nad oblaki plava* idr. Kot urednik je pripravil antologijo poezije za otroke *Sončnica na rami*. Objavil je tudi več proznih del za otroke. Zelo znane so tudi njegove pesniške zbirke za odrasle. Za svoje pesniško delo in prevode je prejel več nagrad.

Simon Gregorčič (1844–1906), pesnik in duhovnik

Bil je zelo priljubljen slovenski pesnik. Pot do ljudi si je na mah utrta že njegova prva zbirka pesmi, *Poezije*, ki predstavlja tudi pesnikov umetniški vrh in mu je prinesla vzdevek »goriški slavček«. Mnoge njegove pesmi so domoljubne, npr. *Soči* ali *V pepelnični noči*. Kot duhovnik je služboval na Primorskem, a v svojem poklicu ni bil srečen. O tem nam nekaj povedo pesmi *Človeka nikar, Ujetega ptiča tožba, Moj črni plašč*.

Miroslav Košuta (1936), pesnik in dramatik

Je slovenski pesnik in dramatik iz Trsta. Študiral je svetovno književnost, nato pa mnogo let služboval v gledališču. Piše pesmi za odrasle (*Tržaške pesmi, Odseljeni čas*) in otroke. Med otroško poezijo so še posebej znane zbirke *Kje stanuješ, mala miška, Na Krasu je krasno, Kavka s Kavkaza*; izšla pa je še knjiga igrivih in duhovitih pesmi z naslovom *Strašnice*.

Kajetan Kovič (1931), slovenski pesnik, pisatelj in prevajalec

Po študiju primerjalne književnosti je služboval najprej kot novinar in nato dolgo časa kot urednik. Je eden izmed osrednjih sodobnih slovenskih pesnikov; piše tudi prozo in je odličen prevajalec. Njegova dela za otroke so ustvarila nekatere nepozabne literarne junake. Med literaturo za mlade velja omeniti zlasti pesniško zbirko *Zlata ladja*, zgodbe *Moj prijatelj Piki Jakob*, *Maček Muri* in *Mačji sejem*.

Lojze Krakar (1926–1995), pesnik, esejist, prevajalec, publicist

Med vojno je izkusil italijanske in nemške zapore ter taborišče. Diplomiral je iz slavistike, nato je bil urednik, lektor za slovenski jezik v Frankfurtu in predavatelj slovenistike v Zadru. Je avtor pesniških zbirk *V vzponu mladosti*, *Cvet pelina*, *Noč, daljša od upanja*, *Predlogi*, *Sporočila*, *Tu in onstran*. Pisal je tudi eseje, članke in razprave o literaturi ter prevajal poljsko in drugo poezijo (*Poljska lirika dvajsetega stoletja*).

Miško Kranjec (1908–1983), pisatelj in novinar

Doma je bil iz Prekmurja. Študij slavistike je opustil in se sprva zaposlil kot urednik ter nato kot svobodni književnik. V črticah, novelah, povestih in romanah je opisoval predvsem preprosto življenje prekmurskih ljudi, njihov boj za obstanek in željo po sreči (*Os življenja*, *Povest o dobrih ljudeh*, *Strici so mi povedali*). V zgodbah se je rad vračal v svoja otroška leta, ki jih je ohranil v lepem spominu (*Imel sem jih rad*, *Čarni nasmeh*, *Mladost v močvirju*).

Ivan Andrejevič Krilov (1768–1844), ruski pesnik in basnopisec

Bil je uradnik, učitelj in knjižničar. Pisal je predvsem basni v verzih po zgledu znanih basnopiscev. V njih je kritično, pa tudi satirično slikal človeške slabosti, družbene navade in politične dogodke. Njegove basni so zanimive še danes. Prevedene so tudi v slovenščino.

Astrid Lindgren (1907–2002), švedska mladinska pisateljica

Dogodivščine Pike Nogavičke so švedski pisateljici čez noč prinesle mednarodni sloves in najvišja priznanja. S svojimi deli, še posebej s Piko Nogavičko, se je zapisala med najpomembnejše avtorje za mlade v 20. stoletju. Njene knjige so prevedene v mnoge svetovne jezike in po njih so posneti številni filmi. Priljubljena so še njena dela: *Brata Levjesrčna*, *Najboljši Kljukec na svetu*, *Ronja*, *razbojniška hči*. Po *Erazmu in potepuhu* so nadaljevanke posneli celo pri nas.

Svetlana Makarovič (1939), igralka, pesnica in pisateljica

Je ena najpomembnejših sodobnih slovenskih književnih ustvarjalk. Mladi bralci jo poznajo tako po poeziji (*Maček Titi*, *Čuk na palici*, *Kaj lepega povej*) kot po pripovednih delih (*Miška spi*, *Pekarna Mišmaš*, *Kosovirja na leteči žlici*, *Pravljice iz mačje preje*, *Zajčkovno leto*, *Veveričke posebne sorte*). Za svoje življenjsko delo je bila predlagana za Andersenovo nagrado.

Vitan Mal (1946), mladinski pisatelj

Po študiju slavistike in knjižničarstva je opravljal različne poklice. Bil je filmski snemalec, novinar in urednik v Otroškem in mladinskem programu Radia Slovenija. Uveljavil se je predvsem s pripovednimi deli za mladino (npr. *Školjka svetega Sebastijana*, *Nedelje nekega poletja*). Zelo uspešne so bile njegove priredbe za film: *Sreča na vrvi* ter *Poletje v školjki I in II*. Med mlajšimi je priljubljena njegove serija kriminalnih zgodb.

Frane Milčinski – Ježek (1914–1988), igralec, režiser, pisatelj

Pisal je skeče in humoreske (*13 in ena*), s katerimi je humoristično in satirično obravnaval družbeno dogajanje. Je tudi avtor pesmi in songov (*Ta svet je pesmi vreden*), radijske igre za odrasle (*Strme stopnice*) in otroke (*Zvezdica Zaspanka*) ter lutkovne igre.

Josip Murn (1879–1901), pesnik

Kot nezakonski otrok je svoja otroška leta prebil v reji pri tujih ljudeh. S študentsko stipendijo je odšel študirat na Dunaj, vendar študija ni dokončal. Svoje pesmi je objavljал pod psevdonimom Aleksandrov. V njih pogosto idilično opisuje naravo, kmečke običaje in vaško življenje, po katerem je pesnik hrepenel. Bolehal je za jetiko in zelo mlad umrl. Njegova pesniška zbirka *Pesmi in romance* je izšla po njegovi smrti.

Boris A. Novak (1944), pesnik, pisatelj, dramatik in prevajalec

Je večkrat nagrajeni pesnik in pisatelj, dramatik in prevajalec, nosilec številnih kulturnih funkcij in urednik, dramaturg. Je eden najvidnejših slovenskih ustvarjalcev za mlade. Piše tudi za odrasle, in sicer pesmi, prozo in dramska besedila.

Eduard Petiška (1924–1987), češki pesnik in pripovednik

Študiral je nemški jezik in književnost. Preživel je s pisateljevanjem in prevajanjem. Pisal je pesmi, romane, kratke zgodbe in scenarije, znan pa je predvsem kot avtor knjig za otroke. Bil je tudi odličen razlagalec starih mitov.

France Prešeren (1800–1849), največji slovenski pesnik

Rodil se je v Vrbi na Gorenjskem. S študijem prava in filozofije na Dunaju si je pridobil naziv doktor prava. Dolgo časa je služboval v Ljubljani v državni odvetniški pisarni, samostojni odvetnik pa je postal šele nekaj let pred smrtjo. Njegovo poezijo je zelo zaznamovala neizpolnjena ljubezen do Primčeve Julije, dekleta iz bogate ljubljanske trgovske družine, ki ji je posvetil *Sonetni venec*, eno najlepših slovenskih pesnitev. Svoje pesmi je izdal v zbirki z naslovom *Poezije Doktorja Franceta Prešerna*.

8. februarja, na dan pesnikove smrti, obeležujemo slovenski kulturni praznik ali Prešernov dan. Kitica *Zdravljice* je narodna himna, pesnik je upodobljen na denarju in po njem se imenujejo številne ulice naših mest. V središču Ljubljane ima znameniti spomenik, obrnjen proti nekdanjemu domu Primčeve Julije.

Leopold Suhodolčan (1928–1980), pedagog, urednik in pisatelj

Pisal je predvsem za mladino. Je avtor več krajših proznih del (npr. *Krojaček Hlaček*), med najbolj priljubljene pa sodijo pripovedi o detektivskih mojstrih Naočniku in Očalniku. Uveljavil se je tudi kot dramatik. S svojimi deli je postal eden najpomembnejših slovenskih mladinskih pisateljev po drugi svetovni vojni.

Bina Štampe-Žmavc (1951), pisateljica in pesnica

Študirala je primerjalno književnost, nekaj časa vodila improvizacijsko gledališče v Celju in režirala. Piše poezijo za odrasle in mlade bralce. Znana je tudi kot pevka šansonov. Njena najbolj znana dela za mlade so: *Čaroznanke*, *Popravljalnica sanj*, *Kam je izginil sneg*, *Popravljalnica igrač*, *Zrna sonca*, *Mavricij in lučka Svečana*, *Nebeške kočije*, *Klepetosnedke*, *Ure kralja Mina in Muc Mehkošapek*, za katerega je dobila tudi mednarodno nagrado.

Sue Townsend (1946), angleška pisateljica

Sodobna angleška pisateljica je zaslovela s serijo mladinskih romanov o Jadranu Krtu (*Skrivni dnevnik Jadrana Krta*, *Rastoče težave Jadrana Krta*). Uspešnica je bil tudi njen roman za odrasle *Midve s kraljico*. Napisala je še vrsto gledaliških, radijskih in televizijskih iger. V svojih delih najpogosteje humorno opisuje življenje v sodobnih angleških predmestjih, ki ga avtorica zelo dobro pozna.

Janez Trdina (1830–1905)

Motive za svoja pripovedna dela je črpal predvsem iz ljudskega izročila, ki ga je tudi zbiral in nato umetniško preoblikoval. Njegovo najpomembnejše delo so *Bajke in povesti o Gorjancih*, od koder je tudi bajka Vila. V pripovedkah je pogosto kritično slikal narodne navade in značilnosti. V svojih spominskih spisih je prikazal družbene razmere tistega časa z namenom, da bi ljudi spodbudil k svobodomiselnosti.

Saša Vegri (1934), pesnica in knjižničarka

Delala je kot knjižničarka v Pionirski knjižnici v Ljubljani. Njeno pravo ime je Albina Dobršek, torej je Saša Vegri njeno umetniško ime ali psevdonim. Pisala je tudi poezijo za odrasle, čeprav je najbolj znana kot pesnica za mlade bralce: *Jure kvak kvak*, *Mama pravi, da v očkovi glavi*, *To niso pesmi za otroke ali kako se dela otroke*, *Kaj se zgodi, če kdo ne spi*.

Oton Župančič (1878–1949), pesnik, dramatik, kritik in prevajalec

Rodil se je v Vinici v Beli krajini. Po študiju zgodovine in zemljepisa na Dunaju se je preživiljal s poučevanjem, nato je za nekaj časa odšel živeti v Pariz. Po vrnitvi se je zaposlil v gledališču. Njegovi pesniški začetki (*Čaša opojnosti*) ob Murnovih, Kettejevih in Cankarjevih delih predstavljajo književnost slovenske moderne. Sledile so pesniške zbirke *Čez plan*, *Samogovori*, *V zarje Vidove*, *Zimzelen pod snegom*. Kot dramatika ga poznamo predvsem po tragediji *Veronika Deseniška*. Bil je tudi mladinski pesnik, avtor številnih pesmi in ugank, ki s svojo izrazno in čustveno močjo zmeraj znova navdušujejo otroke. Otroške pesmi so izšle v zbirkah *Pisanice*, *Lahkih nog na okrog*, *Sto ugank*, *Ciciban in še kaj*; pozneje so večkrat izšle pod naslovom *Mehurčki*.

LITERATURA

- Andersen, H. C.: *Cesarjeva nova oblačila*, prev. Rudolf Kresal, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1983.
- Bevk, France: *Grivarjevi otroci, Pastirci, Pesterna*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1987.
- Bevk, France: *Lukey in njegov škorec*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1967.
- Frančič, Franjo: *Pravljica o nežnem velikanu*; v: Frančič, Franjo: *Skarabeji in otroška srca*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1989.
- Frančič, Franjo: *Kaj je rekla mama*; v: Frančič, Franjo: *Skarabeji in otroška srca*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1989.
- Filipič, France: *Vse je drugače*; v: Filipič, France: *Srebrna metlica nad goro*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1965.
- Grafenauer, Niko: *Nebotičniki*; v: Grafenauer, Niko: *Nebotičniki, sedite*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1980.
- Grafenauer, Niko: *Življenje*; v: Grafenauer, Niko: *Skrivnosti*, Založba Borec, Ljubljana, 1983.
- Gregorčič, Simon: *Soči*; v: Gregorčič, Simon: *Pesmi*, Karantanija, Ljubljana, 1997.
- Košuta, Miroslav: *Stegnjeni prst*; v: Košuta, Miroslav: *Zidamo dan*, Založba Borec, Ljubljana, 1987.
- Kovič, Kajetan: *Kočija*; v: Kovič, Kajetan: *Zlata ladja*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1969.
- Krakar, Lojze: *Češnja v belem*; v: Krakar, Lojze: *Sonce v knjigi*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1962.
- Kranjec, Miško: *O mamici, ki je postajala čedalje manjša*; v: Kranjec, Miško: *Imel sem jih rad: Povesti o ljudeh*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1953.
- Krilov, Ivan Andrejevič: *Volk in jagnje*; v: Krilov, I. A.: *100 basni*, prev. Mile Klopčič, Založba Obzorja, Maribor, 1974.
- La Fontaine, Jean de: *Črček in mravlja*; v: La Fontaine, Jean de: *Basni*, prev. Niko Košir, Založba Mladika, Ljubljana, 1999.
- Lindgren, Astrid: *Ronja, razbojniška hči*, prev. Lena Holmqvist, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1985.
- Ljudska: *Ajda in Slovenci*; v: *Slovenska ljudska pripoved*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1991.
- Ljudska: *Kralj Matjaž*; v: Trdina, Silva: *Besedna umetnost. I del*, Založba Obzorja, Maribor, 1977.
- Ljudska: *Volkodlak*; v: *Slovenska ljudska pripoved*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1991.
- Makarovič, Svetlana: *Kaj je naredil človeški mladič*; v: Makarovič, Svetlana: *Kam pa kam, kosovirja?*, DZS, Ljubljana, 1995.
- Makarovič, Svetlana: *Papagaj in sir*; v: Makarovič, Svetlana: *Mačja preja*, Založba Mladika, Ljubljana, 1992.
- Mal, Vitan: *Sreča na vrhovi*, Prešernova družba, Ljubljana, 2006.
- Milčinski, Frane: *Zvezdica Zaspanka*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1994.
- Murn, Josip: *Pesem*; v: Murn, Josip: *Pesmi*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1979.
- Novak, Boris A.: *Prebesedimo besede*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1981.
- Novak, Boris A.: *V ozvezdju Postelje*, Dopisna ljudska univerza Univerzum, Ljubljana, 1983.
- Novak, Boris A.: *Vogali besede hiša*; v: Novak, Boris A.: *Domišljija je povsod doma*, Partizanska knjiga, Ljubljana, 1984.
- Petiška, Eduard: *Dedal in Ikar*; v: Petiška, Eduard: *Stare grške bajke*, prev. Kristina Brenk, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1980.
- Prešeren, France: *Zdravljica*, v: Slodnjak, Anton (ur.): *Poezije Doktorja Franceta Prešerna*, Prešernova družba, Ljubljana, 1985.
- Suhodolčan, Leopold: *Stopinje po zraku*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1979.
- Štampe-Žmavc, Bina: *Šola v nedeljo*; v: Štampe-Žmavc, Bina: *Čaroznanke*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1990.
- Townsend, Sue: *Skrivni dnevnik Jadrana Krta*, prev. Vasja Cerar, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1987.
- Trdina, Janez: *Vila*; v: Trdina, Janez: *Bajke in povesti o Gorjancih*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1996.
- Vegri, Saša: *Grega*; v: Vegri, Saša: *Kaj se zgodi, če kdo ne spi*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1991.
- Vegri, Saša: *Kaj vse diši*; v: Vegri, Saša: *To niso pesmi za otroke ali kako se dela otroke*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1983.
- Župančič, Oton: *Barčica*; v: Župančič, Oton: *Izbrana mladinska beseda*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1978.
- Župančič, Oton: *Pismo*; v: Župančič, Oton: *Mehurčki*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

TRETJA ZVEZDA: Povej, kaj je na Zemlji narobe!

KOMET: Kaj je narobe tamkaj? Vse je narobe, pravi cirkus, vam rečem. Poslušajte torej! Letel sem nizko, nizko, tik nad Zemljo. Toliko, da nisem s svojim ognjenim repom dimnikov omedel. In kaj sem videl? Otroci ne spe. Jokajo, jokajo, ne morejo spati. Mamice jim dajejo kamilice in kumino, a otroci jokajo kar naprej. Jokajo, jokajo, ne morejo spati in vsi gledajo nekam gor v nebo.

PRVA ZVEZDA: Jedeta!

DRUGA ZVEZDA: Le kaj bi to bilo, da otroci ne spe.

TRETJA ZVEZDA: Kdo ve!

KOMET: Zdaj, pa vas v lička uščipnem in laske vam razkuštram in zdrvim preko neba, preko širnega neba. (Hoče odleteti.)

PRVA ZVEZDA (ga ujame za rep): Ne še, stric!

DRUGA ZVEZDA (ji ga pomaga vleči nazaj): Še kaj novic!

TRETJA ZVEZDA: Kaj si še videl na Zemlji?

KOMET: Kaj sem še videl? Poslušajte torej! Sredi morja valov so mornarji zgrešili pot. Barka jadra sem in tja, a obale ne najde. Ne obale, ne luke, kjer bi spustila sidro. Tava, tava zgubljena barka sredi morja, a vsi mornarji gledajo nekam gor v nebo.

PRVA ZVEZDA: Jedeta, kaj!

TRETJA ZVEZDA: Čudno, čudno!

DRUGA ZVEZDA: Le kaj bi to bilo, da mornarji ne najdejo poti.

KOMET: No, če ste že radovednice take, poslušajte, kaj sem še videl na Zemlji. Ob oknu pesnik sloni, pesem zлага, pa mu ne gre in ne gre. Nohte grize, peresnik lomi, a ne najde in ne najde rime na besedo LONEC. Jezi se, peresnik grize, nohte lomi in gleda nekam gor v nebo.

ISBN 978-961-234-598-3

9 789612 345983